

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

Specifika ve vzdělávání Romů na základní škole

Bakalářské práce

Autor: Marek Herel
Studijní program: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Kateřina Krupková
Oponent práce: PhDr. Jan Drahoňovský



Zadání bakalářské práce

Autor: Marek Herel

Studium: P21P0927

Studijní program: B0923A190001 Sociální patologie a prevence

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Specifika ve vzdělávání Romů na základní škole**

Název bakalářské práce AJ: Specifics in the education of Roma in primary school

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je přiblížit specifika ve vzdělávání Romů na vybrané základní škole. Teoretická část nastiňuje historii Romů, jejich životní styl, předsudky a stereotypy vůči této cílové skupině, jejich přístup ke vzdělávání a vzdělávací proces na základní škole. Empirická část zjišťuje specifika romských žáků ve výuce a vzdělávání z pohledu učitelů na vybrané základní škole. Výzkum je proveden pomocí kvalitativní strategie.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. Začátek formuláře

HORVÁTHOVÁ, Jana. ČLOVĚK V TÍSNI (SPOLEČNOST). *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, 2002, 84 s. : il. ; 33 cm. ISBN 80-7106-614-1.

KALEJA, Martin a Jan KNEJP. *Mluvme o Romech = Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, 199 s. ; 21 cm. ISBN 978-80-7368-708-3.

NOSKOVÁ, Helena a Petr BEDNAŘÍK. *Národnostní menšiny, multikulturalita, vzdělávání: kolektivní monografie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2010, 238 s. ; 21 cm. ISBN 978-80-7285-129-4.

PREISSOVÁ, Andrea a Irena ŠVACHOVÁ. UNIVERZITA PALACKÉHO. FILOZOFICKÁ FAKULTA. *Protipředsudkové vzdělávání v kontextu multikulturalismu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 206 s. : il., faksim. ; 24 cm. ISBN 978-80-244-3413-1.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Kateřina Krupková

Oponent: PhDr. Jan Drahoňovský

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Specifika ve vzdělávání Romů na základní škole vypracoval pod vedením vedoucí práce Mgr. et Mgr. Kateřiny Krupkové samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu, ze kterých jsem čerpal.

V Hradci Králové dne 30.4.2024

Marek Herel

Poděkování

Rád bych poděkoval především vedoucí mé bakalářské práce Mgr. et Mgr. Kateřině Krupkové za odborné vedení, trpělivost a povzbuzení, které mi při psaní bakalářské práce poskytla. Také bych chtěl poděkovat všem, kteří se ochotně zúčastnili rozhovorů a poskytli mi tak cenné informace pro praktickou část bakalářské práce.

Anotace

Herel, Marek. *Specifikace ve vzdělávání Romů na základní škole*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024 50 s. Bakalářská práce

Bakalářská práce se zabývá problematikou vzdělávání Romů na základní škole. Cílem práce je identifikace výzev ve vzdělávání romského etnika. Teoretická část rozkrývá jejich historii, která má počátky již ve třetím století před naším letopočtem. Následně se zabývá životním stylem a kulturou, předsudky a stereotypy romského etnika, a nakonec jejich vzdělávání. Na tuto problematiku se v práci dívám z pohledu Romů a z pohledu společnosti. Praktická část má charakter kvalitativní strategie, která zkoumá problematiku vzdělávání Romů pohledem pedagogů. Data pro výzkumné šetření byla sbírána pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pedagogy, kteří vyučují ve škole, jež se nachází ve vyloučené lokalitě. Dále jsou zde zhodnoceny limity výzkumného šetření.

Klíčová slova: Romové, škola základní, škola spádová, specifika.

Anotace v angličtině

Herel, Marek. *Specifications in Roma education at primary school*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024 50 s. Bachelor Thesis

The bachelor's thesis deals with the issue of Romani education at primary school. The aim of the thesis is to identify problems in the education of the Roma ethnic group.

The theoretical part reveals their history, which has its origins in the third century BC. Subsequently, it deals with the lifestyle and culture, prejudices and stereotypes of the Roma ethnic group and finally their education. I look at this issue from the perspective of the Roma and from the perspective of society. The practical part is a qualitative strategy that examines the issue of Roma education from the perspective of teachers. The data for the research investigation was obtained through semi-structured interviews with teachers who teach in a school located in an excluded locality. The limitations of the research investigation are also assessed.

Roma, primary school, catchment school, specifics.

Prohlašuji

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi UHK).

Datum.....

Podpis studenta.....

Obsah

Úvod.....	9
1 Historie romského etnika	10
1.1 Migrace Romů	11
1.2 Historie Romů na českém území	14
2 Životní styl Romů	17
3 Předsudky a stereotypy vůči Romům	20
3.1 Přístup většinové společnosti k Romům.....	21
3.2 Stereotypy a předsudky v praxi	22
4 Vzdělávání Romů	25
4.1 Přístup Romů ke vzdělání	26
4.2 Přístup k Romům ve škole	28
5 Výzkumné šetření mezi pedagogy	30
5.1 Výzkumné otázky	30
5.2 Zvolená metoda sběru dat	31
5.3 Představení výzkumného vzorku	32
5.4 Analýza a interpretace dat.....	33
5.5 Interpretace DVO 1	33
5.6 Interpretace DVO 2.....	35
5.7 Interpretace DVO 3.....	38
5.8 Interpretace DVO 4.....	39
5.9 Shrnutí výzkumného šetření	40
6 Závěr	45
Seznam použitých zdrojů.....	46
Seznam tabulek	49
Seznam příloh	50

Úvod

Vzdělání je považováno za základní stavební kámen pro budoucí úspěch a integraci do společnosti, pro mnoho romských rodin nezaujímá prioritní místo na žebříčku rodinných hodnot. Výchova v romských rodinách je často charakterizována absencí vzdělávacích podnětů a podpory, což je přímo spojeno s liberálním stylem výchovy a multigeneračním soužitím v jedné domácnosti. Tato struktura vede k situaci, kdy vzdělání ustupuje do pozadí, čímž jsou romské děti již od mala postaveny do značně nevýhodné pozice ve srovnání se svými vrstevníky z majoritní společnosti.

Významným důsledkem této situace je vysoká míra absencí mezi romskými studenty. Nedostatečná motivace ke vzdělávání, společně s laxním přístupem k docházce, který je často tolerován či dokonce podporován rodinou, vyústí v opakované absence z vyučování. Tato absenčnost má zásadní dopad na akademické výsledky a omezuje schopnost romských dětí dosáhnout plného akademického potenciálu.

Cílem bakalářské práce je prozkoumat a identifikovat výzvy, kterým romští studenti ve vzdělávacím systému čelí, včetně přístupu ke vzdělání, problémům s docházkou, jazykových bariér a dalších sociálních překážek.

Bakalářská práce obsahuje čtyři teoretické kapitoly a jednu kapitolu praktickou. První kapitola se zabývá historií romského etnika, která vzešla z jejich indické pravlasti. Kapitola se zabývá historií Romů na českém území. Druhá kapitola se věnuje životnímu stylu Romů. Zejména jejich kultuře a typickým znakům. Jejich životní styl je charakteristický několika znaky. Jako je rodina, absence intimity, kolektivismus, soukromý majetek a kočovnictví. Třetí kapitola analyzuje předsudky stereotypy vůči Romům. Čtvrtá kapitola se věnuje přístupům Romů ke vzdělávání. Na tuto kapitolu je pohlíženo jak z perspektivy Romů, tak i z perspektivy vzdělávacího systému.

Praktická kapitola se věnuje výzkumnému šetření, které je realizováno na základní škole ve vyloučené lokalitě. Tuto školu navštěvuje více jak 80 % Romů. Šetření bylo realizováno pomocí kvalitativní strategie, která je zaměřena na pohled pedagogů na romskou menšinu. Výzkumné šetření vychází z polostrukturovaného rozhovoru se čtyřmi pedagogy.

Motivací pro výběr tohoto tématu bylo, že jsem sám navštěvoval školu ve výzkumném šetření. Během studia mě zajímalo, proč jsou někteří moji romští kamarádi méně úspěšní ve škole. Svou práci jsem se snažil poskytnout informace lidem, kteří si kladou stejnou otázku jako kdysi já.

1 Historie romského etnika

„Ko sam, khatar sam, jak džas? Som rom, na „cigan“. Manuš sar sako aver“

„Kdo jsme, odkud jsme, kam jdeme? Jsem Rom, ne „cigán“. Člověk jako každý jiný“
(Oláh, 2006, s. 35).

Dlouho se spekulovalo o počátcích romské kultury, až do konce 18. století. Studium jejich historie bylo velmi obtížné z důvodu nedostatku písemných pramenů. Nicméně, v pozdější době se provedla jazyková a genetická srovnávací studia, která jednoznačně ukázala, že Romové pocházejí z indického subkontinentu. Zajímavým aspektem je otázka, proč Romové vůbec opustili svůj domov v Indii. Existuje několik teorií týkajících se důvodů jejich migrace. Jedna z teorií tvrdí, že byli vyhnáni vyššími kastovními stavy v rámci indické společnosti. Jiné teorie naznačují, že jejich odchod mohl být důsledkem expanze sousedních říší (Horváthová, 2002).

Pro pochopení možných sociálních důvodů jejich odchodu je důležité seznámit se s kastovním systémem v indické říši. Tento systém rozděluje společnost do několika kast, z nichž Bráhmani jsou považováni za nejvyšší v hierarchii. Bráhmani jsou spojováni s kněžstvem, náboženskými rituály a intelektuálními aktivitami. Následují Kshatriyové, kteří byli vojáky chránící zemi, Vaishya se zabývají obchodem, zatímco Shudry vykonávají fyzickou práci a slouží ostatním kastám. Na samém konci kastovního žebříčku byli Dalitové, dříve známí jako nečistí, a byli považováni za vyvrhelce. Tato sociální struktura byla velmi striktní a diskriminace byla běžným jevem (Horváthová, 2002).

Je zajímavé zmínit, že Romové mají možný vztah k původním obyvatelům Indie, zvaným Domové. Indické slovo „Dom“ původně znamenalo „člověk“ a dnes se používá jako označení pro jednu z kast. Postupem času se hláska „d“ změnila na „r“ což vedlo ke změně slova „Dom“ na „Rom“. Domové jsou považováni za nejbližší příbuzné Romů a jejich kultura obsahuje mnoho společných prvků, jako jsou kovářství, košíkářství, pěvecká, hudební a taneční produkce (Horváthová, 2002).

V rámci indické společnosti bylo tradičním zvykem, že členové kasty obstarávali své živobytí prostřednictvím rodinných řemesel nebo profesí. To znamená, že všichni příslušníci stejné kasty tvořili stejné výrobky nebo poskytovali stejné služby. Toto způsobilo nutnost územního pohybu, což se nazývá řemeslné kočovnictví. Místo bylo měněno, když poptávka po produktech nebo službách klesala (Horváthová, 2002). Řemeslníci jako kováři, truhláři, proutníci kočovali v pravidelném okruhu. Naproti tomu muzikanti, kejklíři neodváděli hmatatelnou hodnotu tak málokdy putovali za konkrétním

cílem. Většinou doplňovali zdroje krádežemi, žebráním atd. S rozmnožením každé generace se zvyšoval počet kovářů, muzikantů atd. To vyvolávalo ještě větší potřebu migrace (Nečas, 2002).

1.1 Migrace Romů

Odchod Romů z Indie se datuje přibližně mezi 3. a 9. stoletím našeho letopočtu. Opustili Indii ve skupinách a směřovali k různým cílům, včetně Persie, Arménie, Malé Asie, a nakonec až na evropský kontinent. Písemné záznamy se dochovaly z Persie o přistěhovalcích, kteří mluvili příbuzným jazykem a vyznávali hinduismus. Mezi původním obyvatelstvem a přistěhovanci se začaly tvořit sociální vazby a uzavírat sňatky (Kenrick, 2003).

Kromě písemných pramenů máme i lingvistické poznatky, které naznačují, že Romové zůstali na území Persie. Například některé perská slova jako „zor“ pro sílu, „grast“ pro kůň, a „khangeri“ pro kostel naznačují jejich pobyt a interakci s perskou kulturou (Horváthová, 2002).

Během svých cest se Romové dostávali do Arménie, Byzantské říše a někteří se usadili v zemích, kterými procházeli, zatímco jiní pokračovali dál. Tato migrace Romů byla postupným procesem, který ovlivnil kultury a společnosti, kterými prošli, a vytvořil pestrou směsici tradic a jazyků, které charakterizují dnešní romskou kulturu.

První Romové dorazili do Evropy minimálně ve 12. století, avšak existuje možnost, že přišli ještě dříve, i když důkazy nejsou zcela jednoznačné. Některé historické záznamy nás zavedou do 13. století. V roce 1260 Přemysl Otakar II. porazil u Kressenbrunn uherského Bélu IV. a v listu papeži o tomto vítězství píše, že zajal „Cingary“. Je třeba poznamenat, že termín „Cingary“ zde odkazuje na Bulhary, a ne na Romy, i když se můžeme dohadovat, že šlo o první romskou přítomnost v evropských dějinách. Během vlády Ladislava IV. se také zmiňovali o existenci Romů, ale konkrétní lokace a detaily zůstávaly zamlženy a nejisté (Nečas, 2002).

První pevnou zmínku o příchodu Romů na území Čech můžeme datovat do roku 1417. Pražský kronikář, který zaznamenával počátky husitského hnutí, píše také o přítomnosti Romů. Toto údajné první setkání se zaznamenalo i v jiných částech říše, například ve Znojmě, a o rok později v Chebu. Po tomto roce však zprávy o Romech téměř na šest desetiletí mizely (Horváthová, 2002, s. 14).

Význačným bodem v historii Romů byl rok 1423, kdy Zikmund Lucemburský na Spišském hradě vydal průvodní glejt pro skupinu vojvody Ladislava. Tyto glejty byly předchůdci cestovních pasů a byly vydávány panovníkem, aby zaručily bezpečný průchod danými lokalitami a také návrat přes tyto lokace. V případě Romů šlo o ochranu během cesty konané jako součást pokání. Tyto listiny byly uděleny vojvodům, kteří se prezentovali jako vůdci pouti. To naznačuje existenci spojení mezi různými skupinami Romů, kteří putují směrem na západ, přes jižní Slovensko, a opět do českých zemí, a dokonce i dále (Horváthová, 2002, s. 14).

Během svého pobytu v Byzantské říši měli Romové příležitost seznámit se s křesťanskou civilizací, což se stalo obrovskou výhodou během jejich pohybu přes křesťanskou Evropu. Byzantská říše byla centrem křesťanského světa a Romové zde získali důležité znalosti o křesťanské víře, tradicích a kultuře. Toto seznámení s křesťanským náboženstvím jim poskytlo náboženský rámec, který jim umožnil lépe komunikovat a interagovat s místními obyvateli na svých cestách (Nečas, 2002).

Na svých cestách Evropou potkávali Romové často poutníky, kteří směřovali do Svaté země. Tito poutníci byli křesťané, kteří cestovali za náboženskými účely. Romové, kteří se vydávali za poutníky z Egypta, kteří se šli kát ze svých hříchů, byli přijímáni s určitou sympatií a ochranou. Křesťané, kteří se dozvěděli o tom, že Romové jsou potomky těch, kteří opustili křesťanskou víru, jim poskytovali určitou míru ochrany a solidarity, což bylo v té době velmi cenné (Nečas, 2002).

S postupem času se situace pro romskou komunitu zhoršovala. Obvinění Romů ze žhářství se stala běžným jevem, zejména po požáru celého města v roce 1536. V té době byla většina měst v Evropě postavena ze dřeva, a proto byly požáry častým a ničivým jevem. Pokud se nepodařilo nalézt pravý důvod požáru, začalo podezření směřovat k nižším sociálním vrstvám, včetně Romů. Situace se stále zhoršovala, až vyvrcholila roku 1556, kdy císař Ferdinand I. vydal mandát, který umožňoval „popravy a mučení pouze pro muže, zatímco ženy a děti neměly být stíhány utopením, ale byly přiděleny na různé prospěšné práce“ (Nečas, 2002, s. 24). V té době byla situace v českých zemích relativně lepší než jinde, ale vztah mezi Romy a většinovou společností se stále komplikoval.

Situace se pro romskou komunitu zhoršila po třicetileté válce, která přinesla rozsáhlé války a nejistotu. Romové nešli svým chováním naproti k dobrému zacházení. Objevovali se skupiny Romů, kteří se živili krádežemi, loupežemi a podle některých pramenů se vyskytovali ozbrojené roty Romů. Z těchto důvodů byli postaveni mimo

zákon, což výrazně ovlivnilo jejich život. Leopold I. dne 1. června roku 1688 vydal vykazání Romů ze země a v roce 1697 je prohlásil za psance. To znamenalo, že muže směli beztrestně pronásledovat a zabít jako ptáky nebo lovnou zvěř, zatímco ženy a děti byly zbaveny uší a vyhnáni za hranice města nebo země. Toto období bylo pro romskou komunitu extrémně obtížné a kruté (Nečas, 2002).

Podle Nečase (2002) důvodem postihů nebyla etická příslušnost, nýbrž způsob života, ten se vymykal mocenského aparátu a doprovázející delikty (drobné krádeže, pytláctví, žebrota, věštění, poskytování bylin, za což je bylo možné odsoudit za čarodějnictví) narušovali strukturu společnosti.

Pohled na Romy ve vyšší struktuře nebyl vlídný, dělali si z nich legraci a byli viděny za neúčinné až zbytečné. Na druhou stranu optikou poddaných to nebylo až tak zlé. Někdy si je najímali na sezonní práci, kupovali od nich léčivé byliny a kradené zboží. Díky této podpoře byli schopni přežít.

Situace začala postupně zlepšovat po nástupu Marie Terezie na trůn. Nahradila dosavadní represi pokusy o asimilaci a začala více tolerovat některé romské rodiny a kmeny výměnou za určitá omezení (Kaleja, Knejp, 2009). Její pokusy nebyli motivovány humanitárními pohnutky, ale čistou racionalizací. Z nesourodé říše jako bylo Rakouskou-Uhersko se snažila udělat jednotný stát. V tom jí nepomáhali kočovníci. Potřebovala svoje lidi mocensky kontrolovat. V roce 1751 Marie Terezie vydala nový protiromský dekret, podle něhož měli být vyhošťováni a trestáni za potulku již pouze cizí Romové, kdežto domácí měli být zasíláni do svých rodišť, která se o ně měla postarat. O asimilaci se pokusila na počátku 60. let. Cílem byla přeměna Romů na řadové dělníky. Začali se používat neofenzivní pojmenování členů romské kultury jako například novomaďar, novoroľník a novoosadník. Toto byl velmi dobrý způsob asimilace bohužel nevíme, jak moc to lidé dodržovali. Posléze začali oklešťovat veškerou romskou kulturu. Romština se stala zakázaná, jejich typický způsob života, což je kočovnictví, byl zakázán. Byli to první pokusy o asimilaci, i když nesli moc autoritativní způsoby (Horváthová, 2002).

Při usazování do kolonii byl kladen důraz na víru. Pravidelně museli navštěvovat bohoslužby a řídit se zásadami katolické víry. Velmi se řešili takzvané nemanželské děti mezi sedmým a dvanáctým rokem. Ty byli odjímány z rodin a dány na převýchovu do řádných rodin.

Její syn Josef II. pokračoval v těchto krocích a snažil se o asimilaci Romů do společnosti. Kladl důraz na školní docházku romských dětí, povinnou účast

na bohoslužbách a zlepšení hygienických podmínek mezi romským obyvatelstvem (Kaleja, Knejp, 2009).

1.2 Historie Romů na českém území

Romové s příchodem první republiky byli uznáni svébytnou národnostní menšinou.

I když většina z nich byla stále negramotná a snaha o nápravu byla minimální. Roku 1927 přijetím zákona č.117 o potulných cikánech. Za potulné cikány se pokládali „cikání z místa na místo se toulající a jiní tuláci práce se štítící, kteří po cikánsku žijí, a to v obojím případě i tehdy, mají-li po část roku hlavně v zimě stálé bydliště“ (Holocaust.cz, 2018, online). Tento zákon ukazoval jasnou cestu, kterým Česká republika chtěla jít. Zákon dával pravomoc státní správě vyhlásit zákaz vstupu pro Romy. Tentýž zákon dává v platnost takzvané „cikánské legitimizace“. Tato knížka obsahovala první evidenční číslo Roma, jméno a státní příslušnost. Na druhé straně osobní data, stav, řeči, které ovládá a podpis. Na třetí straně byli otisky všech deseti prstů, ty sloužili proti padělání. Tento dokument museli vlastnit všichni starší 14 let. Pokud se tak nestalo, mohli být různě potrestáni. Zákon také omezoval tradiční způsob obživy Romů. To je kočovnictví. K provozování této živnosti musel mít kočovní list a ten zákon činil těžce obstaratelný (Uncková, 2007).

Roku 1940 pro Romy nastává nejšmutnější období. Za hrůzovlády nacistického režimu byli Romové nenáviděni a masově vražděni. Ze začátku byla jejich práva omezena na to, že nesměli jezdit veřejnou dopravou a do měst mohli vstoupit jen ve vyhrazený den a čas. Roku 1938 vznikl „Výnos o cikánech“ ten měl zamezit míšení německé krve s „nečistou“ (Mann, 2001). Na našem území se začali dělat pracovní tábory pro ty, kteří se „štítí práce“. Nejznámější pracovní tábory na českém území byli: tábor v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu. Romové zde byli nuceni setrvat společně s jinými „asociální“ a to zcela bezdůvodně. Některé obce přispívali tím, že nahlašovali Romy, protože nebyli v zimě užiteční.

V pracovních táborech je rozdělili do tří skupin. Muži a děti starších 14 let, ženy, děti mladší 14 let. Zde byli všechny skupiny nuceni pracovat 10 hodin denně s přestávkou na oběd. V táborech panovala špatná hygiena, a to pramenilo v šíření různých nemocí. Někteří Romové čekali na další převoz do Osvětimi, kde měli být vyhlazeni (Šotolova, 2011). Těsně po válce se odhadoval počet Romů řádově na 600–1000 na území České

republiky. Oficiální soupiska z roku 1947 už ukazovala počet 16 000. To je zapříčiněno velkou migrací ze Slovenska (Unckova, 2007).

Komunismus byl pro Romy specifickou etapou jejich historie. Komunistická ideologie chtěla asimilovat celou společnost. Jejich snahy se zaměřili na romskou komunitu z několika důvodů. Romové ve východní Evropě jsou největší minoritní skupinou. V té době kolem 5 %. Jen samotná jejich přítomnost popuzovala komunistický režim. V té době pracovalo jen málo Romů a stejně málo z nich bylo gramotných. Komunismus chtěl ukázat právě na Romech, že je dokáže integrovat do společnosti. Bohužel, nechtěl to napravit za podmínek Romů, ale za svých. Místo toho, aby je využili k jejím tradičním pracím jako je lesní práce, bednářství, kovářství, hudbu a košíkářství. Byli přesunuti do továren (Stewart, 2005).

„Vláda roku 1952 schválila osmi bodový program na převýchovu. 1. Zapojení do řádného pracovního poměru a ubytování v místě bydliště. 2. Kontrola správnosti vyplácení mezd. 3. Zvýšený dohled na docházku do školy a zajištění umístění cikánských dětí do předškolních zařízení. 4. Výchova ostatního obyvatelstva, jíž se má dosáhnout odstranění zbytků rasové diskriminace. 5. Odstranění všech projevů diskriminace v úředním styku a ve veřejném životě při současné likvidaci negramotnosti. 6. Zapojení uvědomělých občanů-Cikánů do převýchovného procesu. 7. Řádná evidence cikánského obyvatelstva. 8. Usazení kočovných Cikánů“ (Šotolova, 2011, s. 34).

Rekordní zaměstnanost Romů měla pozitivní vliv na jejich životní úroveň. Rapidní vzestup životní úrovně byl vnímán Romy jako samozřejmost. I když bez jejich vlastního přičinění, tuto úlohu zajišťoval stát. Využívali totiž institut sociálního zabezpečení. Měli komplikovaný postoj k práci. Jmenovitě problém s pracovní morálkou a se setrváním na jedné pracovní pozici, k tomu všemu měli až nereálné požadavky na práci. Mohli využít podporu z důvodu zhoršené kvalifikace, zdraví a přiznání dětských příspěvku a sociální podpory. Romové měli i jiný vztah k penězům. Při vyplácení výplat a sociální pomoci několik dnů žili na vysoké noze a oslavovali. Poté přicházeli dny, kdy živořili. To souvisí s tradičním způsobem života, kde se orientují jen na přítomnost (Nečas, 2002).

V tomto čase také upouštěli od tradičních oděvů. Nahrazovali je společenský schvalovaná móda. Přesto zůstávali nějaké tradiční prvky oblékání. Jako barevnost, ozdoby, žádná nebo nízká údržba oblečení, tím je myšleno praní a žehlení. Rozdělení funkčnosti oblečení. Neměnili oblečení na spaní, do práce, na doma (Nečas, 2002).

Romská historie je velmi rozsáhlá. Je protkána mnoha silnými momenty, které by nám měly sloužit k ponaučení, jak se nechovat k menšinovým skupinám. Přes všechny

nezdary, které sužovalo romské etnikum se dokázali přenést. A dostat se do zatím nejlepší doby pro menšinové skupiny. I naše doba má své problémy, ale není jich zdaleka tolik, kolik v minulosti. Na závěr mohu jen doufat, že se historie nebude opakovat a společenské poměry budou pro Romy jenom lepší.

2 Životní styl Romů

„Odadženo mardo, so ačhi'la čoro, oda mek goreder, so hino korkoro“

„Zle je tomu, kdo je chudý, ještě hůře tomu, kdo je sám“ (Hübschmannová, 1991, s. 7).

Romská komunita má bohatou a rozmanitou historii, která se rozprostírá v různých částech světa a vyznačuje se jedinečnými kulturními praktikami a přesvědčením. V kapitole se snažím nastínit romskou kulturu a s tím pojící se životní styl Romů.

Co je vůbec kultura? Slovo kultura použil zřejmě poprvé Cicero ve své knize Tuskulské hovory nazval filozofii kulturou ducha. Ze začátku měl pojem selektivní funkci rozdělující lidi, co rozvíjejí svůj intelekt pomocí filozofie a ty, co ne. Pojem kultura za svojí historii, prošel mnoha změnami. Jedna z nejvýznamnějších je pohled Herdera. „Podle něj člověk v existenčním zápase nahrazuje své fyzické nedostatky kulturou jako specificky lidským nástrojem adaptace k prostředí. Rozhodující úlohu hraje v tomto procesu tradice (Soukup, 2011, s.19). Herder definoval atributy kultury jako písmo, tradice, náboženství, zákony... Jeho pojetí kultury se dá považovat jako podobné s aktuálním pojetí kultury v kulturní antropologii. Právě Herderovo pojetí kultury se považuje jako vyvrcholení pojetí kultury.

Než se začneme zabývat životním stylem Romů, je nutné si vymezit romskou kulturu. Kdo je nositelem romské kultury? Tato otázka zní velmi jednoduše, ale odpověď na ní je velmi složitá. Uvádějí se dvě základní pojetí etnicity. První je pojetí tradiční. To se zabývá kritérii jako je společný jazyk, fyziologické znaky, společný zvyky, společný původ. Druhé pojetí je moderní. Tam je hlavní kritérium, jestli se daný člověk cítí v tomhle případě jako Rom. Bohužel tento přístup je v praxi velmi málo účinný (Němec, 2020). Ze zprávy o stavu romské menšiny z roku 2021 vychází, že se k romství přihlásilo 21 691 lidí. Přitom počet Romů je odhadován na 250 000 (Vláda, 2021, online). Často se užívá pojetí ne sebeidentifikace, ale identifikace od sociálního okolí. V tomto případě není nutné, jestli se identifikují za tu danou menšinovou etnicitu. Je-li zřejmé, že některé překážky Romů vznikají, kvůli tomu, že je majoritní společnost považuje za Romy není nutné, aby se oni sami identifikovali s tímto tvrzením (Němec, 2020).

Koho vlastně můžeme považovat za Roma? Podle jeho vlastností jako nositele romské kultury. Podle Sekyta (2004, Jakoubek, Hirt) jsou to znalosti dialektu romštiny, kulturní návyky, znalost rodinných tradic, uspořádání hierarchie rodiny a rodu, uznávané a odmítané hodnoty, specifika rodinné výchovy a rodinné vzdělávání, systém odměny

a trestů... Romství je vlastnost získaná výchovou. Tuto vlastnost jde i ztratit dlouhodobým odloučením nebo dobrovolným odmítnutím.

Kultura Romů je typická svojí nechtí se kolektivně identifikovat (Doubek, 2011, s. 30). Je velmi těžké zabývat se kulturou Romů. Většina autorů hledá informanty v romských osadách. Preferují to kvůli jejich koncentraci a typickému způsobu života, někteří autoři to vidí jako tradiční. Zjišťování kultury od jejich nositelů je podle Jakoubka (2004) zbytečné. Na jeho otázku „Jak žijete“ byla odpověď „Žijeme tak, jak žijeme“. Jejich způsob života je přirozený. Nepřemýšlí nad svojí kulturou. Přijde jim samozřejmá. Svůj životní styl ani nevnímají za něco specifického.

Životní styl Romů je charakteristický několika faktory. Rodina, absence intimity, kolektivismus, soukromý majetek, kočovnictví, specifické pojetí času.

Rodina je pro Romy základ. Je to vizitka jejich totožnosti. Kolektivní identita člena rodiny, převládá nad individuální identitou. Každá osoba je brána jako příslušník rodiny a nikdy ne sama za sebe. Na dítě v rodině není tlak o to, aby bylo individuální se vším mu je pomáháno a nic nemusí dělat sám za sebe. Právě naopak to mu je umajoritní společnosti. „Nejhorší trest pro ně je být z rodu vyhoštěn. Jak říká jedno romské přísloví: Odadženo mardo, so ačhil'a čoro, oda mek goreder, so hino korkorol / Zle je tomu, kdo je chudý, ještě hůře tomu, kdo je sám“ (Jakoubek, 2004, s. 119).

S vědomím, jak je pro Romy rodina důležitá. Je těžké přivést do ní nového člena. Budoucí partner je vybírán hlavně rodiči. Individuální výběr neexistuje. Otec a matka usilují o to, aby vzrostla síla a prestiž rodiny. Hledání vhodného partnera probíhalo už v dětství. Manželský svazek není spojení jen manželů. Je to spojení dvou rodin. V romských osadách se to bere jako aliance dvou rodin (Jakoubek, Hirt, 2004).

Absence intimity, kolektivismus. Neexistuje zde prostor pro soukromí. Je to tak odlišené od majoritní společnosti. U Romů platí, že dveře jsou stále otevřené. Pro všechny z velkorodiny. Tyto osoby poté sdílí vše, co mají. Jídlo, oblečení až po fyzickou práci a peníze. Jak proudí domácností mnoho lidí je prakticky nemožné mít nějaké soukromí. Natož být sám. Při každé činnosti vám někdo činní dozor. Popřípadě vaše chování upravuje podle stanovené sociální normy (Jakoubek, Hirt, 2004).

V předchozím bodě jsme začali soukromý majetek a jeho absenci. Je nutné si uvědomit. „Člověk v romské osadě nepatří sám sobě, ale rodině“ (Jakoubek, 2004, s. 121). To samé lze říct o jeho majetku. Předměty nepatří jednomu z rodiny, ale celé rodině. Pokud někdo z rodiny potřebuje něco „půjčit“, neříká: „Můžu si to půjčit?“, ale „Dej mi to“.

Jeden z typických vlastností romské kultury je kočovnictví. Už z kapitoly o historii víme, že to má kořeny v jejich pravlasti Indie. Přinášelo jim to výhody i nevýhody. Teď se podíváme na dva příklady kočovnictví z moderní doby. Jen málo, kteří si tuto vlastnost udržují dnes. Výzkum Kofrbluma a Lichtera z knihy od Jakubka a Budilové (2008) se věnuje oběma jevům. Autor výzkumu zkoumal jednu Romskou skupinu s názvem Bejáši. Ty představují typickou kočovnickou rodinu. Cestují po balkánském kontinentu a provozují svůj cirkus. Po většinou cestují auty, autobusy, či klasickými vozy. Hlavním zdrojem obživy jsou tedy zvířata. Jejich vedlejší činnosti jsou obchody se zlatem, kradené součástky aut a použitými karavanami. Druhou sledovanou rodinou byli Kalrdeši v Seattlu. Ti byli typickými usazenými Romy. Pracovali formou brigád, kde vykonávali ty nejméně kvalifikované práce. Jako je čištění v restauraci, oprava karosérii, pokrývači a jiné krátkodobé práce. Takřka vždy byli za práci vypláceni v hotovosti, aby mohli obejít placení daní a sociálního pojištění. Při vykonávání takových prací současně pobírají i sociální dávky. Někteří si přilepšovali i drobnými zločiny. Jako je sběr dřeva na cizím území, pasení dobytka na cizím území. Romové jako málo, která etnická skupina si udržela svoje tradiční prvky. I pod tlakem asimilace.

Další z tradičních prvků je specifické vnímání času. Na našem kontinentu bylo v minulosti smrtelně důležité si udělat zásoby na zimu. Pokud by se tato funkce podcenila, lidé by hladověli. To se netýká Indie. Tam mají úrodu třikrát do roka. Dělat si zásoby bylo pro ně z historického pojetí zbytečné. Na tomto kontinentu řádili záplavové deště, ničivé vichřice a úmorná vedra. Tyto pohromy přicházeli z nenadání a nebylo se možné na ně připravit. Pouze vyšší počet jedinců rodiny. Bylo to nutné, aby mohli udržet tradice a rodinu obnovit. To nejdůležitější jsou děti. Pokud jsou děti není potřeba se budoucností bát.

3 Předsudky a stereotypy vůči Romům

„So amen kerd'am avre nipen, hoj amen maškar peste na keman“

„Čím jsme ublížili jiným národům, že nás mezi sebe nechťejí“ (Oláh, 2006, s. 79).

„Předsudky lze definovat jako emoční odpověď na určitou sociální skupinu“ (Graf, 2022, s.12). Tyto procesy často přebíráme od ostatních lidí, a jen velmi málo lidí má předsudky z vlastní oprávněné zkušenosti. To dokládá i definice od Cíchy (Preissová, Gulová, 2012, st. 26), která popisuje předsudky jako „iracionálně založené, většinou přejaté, tradicí udržované a negativně zaměřené postoje vůči někomu nebo něčemu [...] Často jsou zaměřené proti celým sociálním, národnostním a etnickým skupinám a zejména rasám“. Hlavním prostředkem k boji proti předsudkům je zejména vzdělávání, které nám umožňuje prozkoumat různé kultury a tím vyvrátit mnoho předsudků.

K pojmu předsudky se váže i pojem stereotypy. Je nutno tyto dva pojmy náležitě odlišovat. Definice předsudků od Cíchy (Preissová, Gulová, 2012) Stereotypy zahrnují předem vytvořené představy a očekávání, které se týkají přemýšlení a chování jednotlivců patřící do určité skupiny. Důsledkem spojení některých vlastností s jinými vlastnostmi k jiné, známé charakteristice, se kterou mají nějakou, často minimální souvislost. To vede k neschopnosti rozlišovat mezi jedinečnými vlastnostmi a specifickými atributy každého člověka, což vede k zobecnění. Je důležité poznamenat, že stereotypy stejně jako předsudky nevznikají z osobních setkání, ale spíše se dědí a udržují prostřednictvím tradice. Pokud jde o romskou kulturu, stereotypy a předsudky kolem této skupiny jsou bohužel zcela běžné. Mnoho lidí spojuje Romy s negativními atributy, jako je mimo jiné lenost, kriminální chování a chudoba. Tyto stereotypy jsou často udržovány prostřednictvím médií, které zobrazují Romy v negativním světle.

Je však důležité si uvědomit, že tyto stereotypy nejsou založeny na skutečnosti a jsou škodlivé. Hlavní rozdíly mezi stereotypy a předsudky jsou, že stereotypy jsou pevně zakotvené představy nebo obecná přesvědčení o určité skupině lidí nebo kategorii lidí. Předsudky odkazují na předpojatý postoj nebo názor vůči jednotlivcům nebo skupinám na základě jejich členství v určité kategorii. Stereotypy nejsou vždy nelogické a negativní povahy (Cícha, Preissová, Gulová, 2012). Na druhou stranu předsudek je vždy iracionální. Jinak řečeno, stereotypy jsou představy o skupinách, zatímco předsudky jsou postojem nebo názorem vytvořeným na základě těchto představ.

3.1 Přístup většinové společnosti k Romům

Přístup majoritní společnosti k Romům se projevuje už tím, jaký výraz použijeme při oslovení. Je zde několik variant oslovení Romů. Nejvíce neutrální a výraz je slovo Rom, které se používá v odborné literatuře v masmédiích. Toto slovo je autonymum. To znamená že, „název, kterým příslušníci jakékoli skupiny nazývají sami sebe, nemusí se jednat o etnickou skupinu“ (Horváthová, 2002, s. 191). Dále je tu slovo „cikán“, které je vnímáno jako pohrdavé a nevhodné. V tomto případě se jedná o exonymum, což je „název, kterým příslušníky skupiny nazvali nebo nazývají ostatní“ (Horváthová, 2002, s. 191).

Dalším častým pojmem, který Romové používají k označení osob, které nejsou Romové, je slovo „gádžo“. Tento termín je exonymem a označuje obecně někoho, kdo není Rom. Tento pojem měl dříve velký význam, protože Romové se často stávali terčem rasové diskriminace. Rozlišování mezi Romy a Neromy bylo pro ně existenčně důležité. Podobný pojem používají i židé, kteří označují osoby, které nejsou židé, jako „goje“ (Horváthová, 2002).

V roce 2013 proběhl výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jak lidé v Ústeckém kraji označují romského občana. Šetření se zúčastnilo 184 respondentů, z nichž 62 % použilo termín „Cikán“. Respondenti byli rozděleni do tří skupin. První skupina otevřeně vyjádřila svůj odpor vůči Romům, přičemž jedním z nejčastějších argumentů bylo: „Protože Cikán je Cikán a Cikánem vždy zůstane“. Mezi dalšími odpověďmi se objevily projevy nepřívětivě od „Nemám je v oblibě“ až po „Nenávidím je“. Naopak jiní respondenti uvedli, že termín „Cikán“ používají z historického důvodu. Svůj názor odargumentovali tím, že se to vždycky tak říkalo, a že jim tento název nepřijde hanlivý. Tato tvrzení podtrhují trvalou stigmatizaci Romů mezi respondenty. Abychom tuto stigmatizaci překonali, je nutné navázat kontakt s romskou komunitou a zjistit, že ne všichni Romové jsou stejní. Tyto problémy často vyplývají z obecného generalizování a jednostranného podávání informací médií (Bittnerová, Moravcová, 2013). Jiní členové této podskupiny uváděli, že termín „Cikán“ používá jejich užší sociální okruh a že je toto označení běžnější. Tato argumentace ukazuje na projevy ignorace a neochoty přizpůsobit se ostatním. Pro dosažení rozsáhlejších změn v myšlení je nezbytná organizovaná a celoplošná edukace.

Druhá skupina respondentů používala označení „Rom i Cikání“. Ti již rozlišovali mezi těmito slovy. Jeden z nejčastějších argumentů pro používání tohoto slova byl:

Romové používám pro ty hodné a Cikáni pro ty zlé. Tento argument je silně emocionálně nabídnutý a ukazuje na místní předsudky vůči Romům. Jiný respondent uvedl, že používá slovo Cikán mezi přáteli a na veřejnosti používá slovo Rom (Bittnerová, Moravcová, 2013). Je možné, že zde hraje roli efekt sociální žádanosti. Zkreslení sociální žádoucnosti se projevuje, když respondenti odpovídají na otázky tak, aby vypadali před ostatními v co nejlepším světle, a tak zatajují své skutečné názory nebo zkušenosti. Tento jev je obzvláště pravděpodobný u dotazníků s vlastními vyjádřeními, ale může ovlivnit platnost jakéhokoli typu behaviorálního výzkumu (Nikolopoulou, 2023, online).

Třetí skupina respondentů používala pouze označení Romové, což odpovídalo 7,6 % ze všech, což činilo 14 jedinců. Jejich argumenty byly: „Výraz se mi zdá kultivovanější“, „Romové je výraz používaný v masmédiích“, „Je to libozvučný název bez znaků pejorativnosti“. Tato skupina se vyznačovala vyšším stupněm vzdělání, přičemž pět osob mělo vysokoškolské vzdělání, dva studovali na vysoké škole, čtyři měli maturitu a tři byli vyučeni (Bittnerová, Moravcová, 2013). Je možné, že i zde hrál roli zmíněný efekt „social desirability“.

Uvedený výzkum poukazuje na složitou situaci Romů v České republice. Ukazuje se, že i tak zdánlivě běžná věc jako používání nezraňujících slov může být problematická. Samozřejmě, výzkum mohl být ovlivněn lokalitou a momentální náladou respondentů.

3.2 Stereotypy a předsudky v praxi

Stereotypy přináší do života Romů značné obtíže. Jejich nelehká situace ve společnosti jim činí těžší studovat, nacházet práci, bydlení a komunikovat ve společnosti. Jedním z mnoha problémů je segregace ve školství. V některých školách dochází k segregaci romského etnika. Mluvíme, zde o oddělování romských žáků od neromských. Z toho plyne etnický homogenní prostředí. Podle Strategie romské integrace 2021–2030 „byl podíl romských dětí navštěvujících školy, v nichž jsou všichni nebo většina jejich spolužáků ve škole Romové, až 30 %“ (Vláda, 2021, str. 50, online).

Podle (Němce, 2020) jsou dvě základní příčiny segregace romského etnika ve školství. To jsou rezidenční a výběrové příčiny.

Rezidenční příčina segregace ve školství souvisí s konceptem spádovosti základních škol, což je nastavení teritoriální vymezení určité oblasti od městského nebo obecního úřadu. Z této lokality berou žáky přednostně. Školy v blízkosti početné vyloučené lokality se stávají segregované. Při vzniku vyloučené oblasti mají tyto části

měst nebo města vybranou spádovou školu a vznikne škola, která vzdělává žáky jenom jednoho etnika.

Výběrová příčina dává možnost vybrat si z více škol. Velkou roli hraje politika města. Některá města nečiní žádná opatření. Nechává výběr školy na zákonném zástupci dítěte. Tím město podporuje tržní mechanismus. To může činit problém. Jedna ze škol se stane se více prestižní než ta druhá. To dále tvoří nekonkurenční prostředí. Druhá varianta je, že město činí opatření, ale často je výsledek stejný. Města nastaví spádovost záměrně, aby vyhovovalo více prestižním školám. Ty se pak mohou zbavovat problémových žáků a posílat je do „méně prestižní školy“. Klasickým příkladem, je že na jedno město je několik spádových škol. Všechny školy si mohou vybrat „dobré“ a „špatné“ žáky. Z důvodu odmítnutí jsou „nepohodlní“ žáci posíláni na jednu školu. Potom tu je jeden problém. Umělá snaha vytvořit prestižní školu. To je nastavené spádovosti tak, aby se naplnila polovina ze spádové oblasti a druhá polovina je pro ambiciózní děti.

Mezi dalšími stereotypy, které se vztahují k Romům, jsou označování jako hluční a nezdvořilí. Tyto předsudky mají svůj původ v jejich segregaci. Podle Levinské (Bittnerová, Doubek, 2011) většina z nás má znalosti, které považujeme za samozřejmé a když je určití lidé neovládají připisujeme to k jejich nevychovanosti. Mnoho z těchto znalostí jsou neuvědomované. Víme, jak komunikovat v knihovně, abychom nerušili ostatní. Dokážeme se chovat přiměřeně situaci a ovládat emoce rozumně. Tyto dovednosti získáváme každodenním fungováním v dané společnosti. Jen při normálním žití ve společnosti, „okoukáme“, jak se lidé prezentují, co nosí. Většina lidí si ani neuvědomí, že některým obyvatelům tahle dovednost chybí. Raději přičítají nedostatek těchto schopností jejich výchově a charakteru.

Příklady nevědomých dovedností mohou být například nevhodné zvedání telefonu bez představení se. Jen řeknou „Hálo...“ a čekají. Další příklad je pozvání rodičů do školy. Paní učitelka si zve rodiče do školy formou dopisu. Rodiče nechápou význam, proč jim paní učitelka píše. Škola je pro děti ne pro rodiče.

Tyto charakteristiky jsou důsledkem dlouhodobé segregace. Romové často tráví většinu svého života obklopeni rodinou, která je pro ně vším, jak jsme si již v textu řekli. Často žijí ve svých vlastních komunitách, kde je málo neromských obyvatel, a navštěvují školy, kde většina studentů pochází z romského prostředí. Proto mají Romové velké potíže získat cenné zkušenosti z interakcí s majoritní společností a získat vhled do společenských norem a způsobů chování. Součástí tohoto problému je také

dlouhodobá nezaměstnanost, která Romům brání získat zkušenosti s pracovním prostředím (Bittnerová, Doubek, Levínská, 2011).

Stereotypy a předsudky, které existují vůči Romům, mají značný vliv na jejich životy. Tyto předsudky nejen ovlivňují způsob, jakým jsou Romové vnímáni ve společnosti, ale také mají dopady na jejich každodenní životní situaci, ať už jde o přístup ke vzdělání, zaměstnání, bydlení nebo mezilidské vztahy. Důležité je také zapojení Romů do rozhodovacích procesů a podpora jejich participace ve společnosti. Romové by měli mít možnost vyjádřit své potřeby a přání a aktivně se zapojovat do řešení problémů, které je postihují. Tím by se mohla posílit jejich identita a sebevědomí. Celkově je důležité si uvědomit, že předsudky a stereotypy mají vážné důsledky pro jednotlivce i společnost jako celek. Pouze aktivním přístupem k odstranění těchto předsudků a podporou inkluzivních opatření můžeme dosáhnout skutečného pokroku směrem k rovnosti a spravedlnosti pro všechny občany.

4 Vzdělávání Romů

„Savi phabal'in, ajsi phabaj”

„Jaká jabloň, takové jablko“ (Kaleja, Knejp, 2009).

Povinná školní docházka je již od roku 1869. Od té doby prošlo školství mnoha reformami. Jak už víme z kapitoly Historie Romů. Cesta ke vzdělání pro Romy nebyla jednoduchá. První škola speciálně věnovaná jim, vznikla roku 1926 v Užhorodě, kterou si museli postavit sami Romové (Unckova, 2007).

Je důležité definovat, co znamená pojem „romský žák“. Jedním z charakteristických rysů je rodina. Romská rodina je typicky mnohočetná, což znamená, že jedinec nikdy není osamocený a má možnost konzultovat svá rozhodnutí s ostatními (Knejp a Kaleja, 2009). To může mít zásadní vliv na jeho úspěchy ve škole. Problém může být i absence soukromí a majetku. Může se stát, že si děti školou povinni půjčují školní pomůcky jako je pravítko, tužka atd. Ten to zapomene vrátit a už to může skončit špatnou známkou. V romských domácnostech je méně knih a kreslicích potřeb, a také je zde méně intelektuálních podnětů. Romské děti často projevují určité vzdělávací nedostatky, jako je špatná soustředěnost, krátkodobá pozornost, pasivní přijímání informací a nedostatek motivace, což může vést k absenci radosti z dokončených úkolů. Na druhou stranu se v romské kultuře objevují i pozitivní faktory, jako je muzikalita, spontaneita a estetické cítění (Unckova, 2007).

Romští žáci se v rámci školního prostředí často řadí mezi sociálně znevýhodněné jedince. Tento termín byl zakotven v zákoně v roce 2004. „Pojem vymezuje skupinu žáků, kteří potenciálně či skutečně selhávají ve vzdělávání, nejsou zdravotně postižení, dlouhodobě nemocní, případně jim není jasně diagnostikována některá ze specifických poruch učení či chování. Sociální znevýhodnění je tak kategorií označující širokou škálu příčin školní neúspěšnosti žáků z nezdravotních důvodů, které mají příčinu mimo školu v přirozeném sociálním zázemí dítěte nebo pramení z jiných životních okolností v životě dětí mimo půdu školy“ (Felcmanová, Habrova, 2015).

I přes snazší přístup ke vzdělání v dnešní době se setkáváme s nedostatečným zájmem Romů. Ze šetření z roku 2013 (UNDP, online) se jeví, že Romové nemají zájem účastnit se navazujícího středního vzdělávání. Ze statistiky vyplývá, že 70 % Romů nemá ani střední vzdělání. U ne-Romů je to méně než 20 %. Tato problematika je velmi rozsáhlá

a zasahuje do všech aspektů jejich života. Čím menší vzdělání tím menší uplatnění na pracovním trhu. Z toho většinou plyne nižší příjem.

4.1 Přístup Romů ke vzdělání

Problematika ve vzdělávání Romů pramení z několika důvodů. Šotolova (2011) rozdělila na šest hlavních příčin: Odlišný jazykový vývoj, Odlišná kvalita plnění funkce rodinné výchovy, Nedocení významu vzdělání, Sociální izolovanost rodiny, Nedostatečná připravenost pedagogů na práci s minoritami.

Odlišný jazykový vývoj je velmi zajímavá kategorie. Pro Romy je těžké naučit se český jazyk. Romština má velmi jinou gramatiku. V romštině existují jenom 2 rody. Chybí rod střední. To může pramenit z mnohých chyb, kteří Romové dělají. Můžeme si uvést příklad. „*Já jsem namaloval sluníčko moc červeného*“. Zde můžeme vidět špatné použití rodů. Jeden z dalších velkých rozdílů je absence 7. pádu. S tím plyne používání *s a se*. Existují dva typy reakcí na tuto problematiku. Nadměrné používání *se a s*, druhý extrém je nepoužívání těchto předložek. Uvedeme si to na příkladu. „*Šla mým bráchou do kina*“ a „*Bojím se jít s lesem*“ (Šotolova, 2011).

Odlišná kvalita plnění funkce rodiny. Romští rodiče často disponují nízkým vzděláním, což jim znesnadňuje přípravu svých dětí na vzdělání. Tento nedostatek vzdělání se promítá i do jejich schopnosti pomáhat s domácími úkoly. Buď jim nejsou schopni pomoci, protože tomu domácímu úkolu nerozumí nebo vypracují domácí úkol za něj s motivací pomoci dítěti získat lepší známku. Tím úplně ničí pointu domácího úkolu, který je pro žáka znovu procvičit studovanou látku. V romské domácnosti najdeme málo podnětu k edukaci. Například absence předčítání knih před spaním, neutváří pozitivní spojení se čtením. Romští rodiče mají určité tabu ohledně sexuální výchovy. Matka jen letmo seznámí dceru s menstruací. Komunikace dcery a otce ohledně sexuální tematiky je tabu. To platí i u jeho syna (Kaleja, 2009).

Pro romské rodiče je nejdůležitější postarat se o dítě po fyzické stránce, aby mělo co jíst, bylo umyté a upravené. Po mentální stránce dítě zanedbávají a ani si to neuvědomují. Nevnímají, že je něco špatně. S dítětem si nehrají, nekomunikují s ním o jeho pocitech, problémech, nečtou mu knihy (Němec, 2020).

Nedocení významu vzdělávání. Důležité je, že Romové nevnímají vzdělání jako důležité. Romové upřednostňují fyzické věci. Jako jsou hezká auta a oblečení. Tím to postojem se chtějí vyrovnat majoritní společnosti (Šotolova, 2011). Rom je často

odrazován od snažení získat si vyšší vzdělání. Z důvodu zbytečnosti nebo nepochopení výhod vyššího vzdělání. Romská rodina neakceptuje osobní růst jedince, pokud to znamená omezení solidarity k rodině. Osobní růst je v dnešní době prakticky nemožný bez jistého omezení rodiny. Účast v romské rodině je velmi časově náročná jakákoliv individuální činnost je podezřelá (Knejp a Kaleja, 2009).

Podle statistiky uvedené ve Zprávě o stavu romské menšiny v České republice za rok 2021 (vláda, 2023, online) je 12,81 % romských studentů vzděláváno podle Rámcového vzdělávacího programu se sníženými nároky na výstupy ze vzdělávání z důvodu mentálního postižení (dále jen „RVP ZV UV“). Přitom Romové tvoří 26,93 % všech dětí vzdělávaných podle RVP ZV UV. To je velmi vysoké číslo, zejména když zohledníme, že Romové tvoří pouze 3 % populace na základních školách.

Důvodem tohoto vysokého podílu romských studentů vzdělávaných podle RVP ZV UV je několik faktorů. Němec (2020) tvrdí, že jde o nedostatečnou diferenciální diagnostiku v oblasti lehkého mentálního postižení. Mnoho romských dětí je zařazeno do kategorie lehkého mentálního postižení, i když toto postižení není zdravotního charakteru, ale spíše sociálního. Pro takový stav se používá odborný termín pseudooligofrenie. Tedy označení stavu pseudo-mentálního postižení, kde se dítě v některých situacích jeví jako postižené, ačkoliv není. Je velmi těžké rozlišit, jestli je dítě mentálně postižené, nebo má jen sociální hendikep. Což může mít kořeny v nedostatečné přípravě dítěte do školy v rámci rodiny.

Této situaci pomáhá fakt, že byla roku 2017 povinná předškolní docházka. Dítě je povinno docházet do předškolního zařízení pro dítě, které do začátku školního roku dovrší pět let (MSMT, 2019, online). Tato opatření pomáhají vytvářet pravidelný režim v životě dětí a připravují je na formální vzdělávání.

Podle statistiky uvedené ve Zprávě o stavu romské menšiny v České republice za rok 2021 (vláda, 2023, online) se zvýšila docházka sociálně znevýhodněných dětí do mateřské školy. Bohužel tam chodí děti jen ten poslední povinný ročník. Romští koordinátoři uvádějí finanční nákladnost jako hlavní důvod neúčasti romských dětí v mateřských školách. Romské matky obecně zůstávají v domácnosti déle. Tudíž jim nečiní problém starat se o dítě doma. Další problémem je v časté stěhování. Někdy se stává, že sociálně znevýhodnění nemají na placení poplatků. Školky nemůžou vyloučit někoho, kdo už je zapsán. To staví školky do postavení, kdy nechtějí nabírat romské děti do tříd. To potvrdily neziskové organizace z Královéhradeckého kraje.

Romové chodí radši do předškolních klubů, které jsou v režii NNO. Tato volba jim připadá nejvýhodnější, protože odpadá finanční zátěž. Častěji tyto kluby naplňují potřeby Romů více než mateřské školy.

Němec (2020) uvádí, že rodiče dávají své děti do speciálních škol z nucených důvodů. Chtějí pro svoje dítě to nejlepší a cítí, že v běžné škole čelí neúspěchům a předsudkům. Speciální školy nabízejí bezpečné prostředí, kde romští žáci tvoří většinový podíl, avšak za cenu horšího vzdělání. Někteří rodiče volí radši speciální školy také kvůli vyšším sociálním dávkám, což jim může přinést finanční výhody.

4.2 Přístup k Romům ve škole

Podle Kaleji (2009) Výchovně vzdělávací procesy (VPP) se neadaptují na specifické problémy Romů. Jsou typická svými pasivními přednesy a frontální výukou. Kantoři nemají znalosti, jak vést žáky se sociálním znevýhodněním. VPP není afektivní v podmětém vyučování. Pro žáky je nutné věci ukazovat názorně a dělat hodiny podměté. Učitel vybírá postupy, kterými bude učit a výchovně vzdělávací procesy, jež bude uplatňovat. Je možné učinit výuku zajímavou po všech stránkách. Bohužel v praxi to pokulhává. VPP jsou omezování skutečnosti, že žáci nenosí pomůcky do hodin tím je myšleno lepidlo, nůžky a podobně. Pokud je už mají. Tak si jich neváží a potažmo je rychle ztrácí. V některých školách jim učitel poskytuje pomůcky při hodinách.

Pedagogové mají zásadní vliv na to, jak jsou Romové ve školním prostředí vnímáni a jak jsou k nim přístupováno. Výzkum provedený v roce 2016 (Cícha a kol.) zjistil, že 46,4 % pedagogů charakterizuje své postoje k Romům jako spíše negativní nebo jednoznačně negativní. Jen 7,5 % respondentů vyjádřilo svůj vztah k Romům jako pozitivní. Většina pedagogů buď nesdělila svůj postoj, nebo ho popsala jako neutrální. Tento výzkum zahrnoval více než 200 pedagogů ze základních a středních škol.

Důležitou roli ve formování postojů pedagogů hraje nedostatečná schopnost rozpoznat sociální a etnická specifika. Někteří učitelé automaticky spojují nízké vzdělání a problémové chování s etnickou příslušností. Pokud se však setkají s Romy, kteří mají dobré výsledky ve škole a jsou bezproblémoví v chování, často je nepovažují za Romy. Toto popírání existence „dobrých Romů“ může prohlubovat předsudky a vycházet právě z nich.

Z dalšího výzkumu vzniklo, že někteří pedagogové preferují segregované školy. Z výzkumu od Fučíka (2015) se zjistilo, že z 280 pedagogů pracujících s romskými žáky by

radši, aby žáci docházeli do segregovaných škol nebo navštěvovali segregované třídy. Případně by docházeli do etnicky homogenní škol. Toto tvrzení zastává víc než 60 % dotazovaných. Tento výsledek je podle autora mírně nepřesný, protože si byli vědomi určité korektnosti. Autor předpokládá, že v realitě může mít takový názor více pedagogů.

Mezi další přístupy v rámci školství pro Romy patří zavedení přípravných tříd, které mají pozitivní vliv. Tyto třídy slouží k seznámení romských dětí s prostředím školy a novým režimem. Vzhledem k tomu, že je v sociálně slabých rodinách častý nedostatek zaměstnanosti, mají děti málo příležitostí vidět vzory pracovního chování. Proto je důležité zavést režim již ve fázi přípravných tříd. V těchto prostředích by se měly děti učit hravou formou, zejména český jazyk, kulturu a tradice, které mohou v mladém věku chybět. Cílem těchto přípravných tříd je vyrovnat se s hendikepem, který mohou romské děti mít z prostředí své rodiny. Důraz je kladen na základní dovednosti jako udržení pozornosti, respektování autority a odpovědné plnění domácích úkolů. Pro dosažení těchto cílů jsou využívány různé pedagogické metody, včetně rozhovorů, didaktických her, dramatizací, výtvarných aktivit, pracovních úkolů, pohybových aktivit a hudebních činností. Velikost třídy je omezena na 15 dětí, aby měl učitel dostatek času na každého žáka (Zormanová, 2015, online).

V některých mateřských školkách jsou realizováni edukativně stimulační skupiny, kde se děti učí hravou formou za přítomnosti rodičů. V každé hodině je jeden z rodičů přítomen, což pomáhá úzkostlivým dětem přizpůsobit se novému prostředí. Tato aktivita přináší výhody i rodičům, kteří se naučí lépe komunikovat s dětmi, vnímat jejich potřeby a porozumět jejich schopnostem. Může jim poskytnout inspiraci pro práci s dítětem doma a může také změnit jejich postoj ke vzdělávání, zejména pokud k němu měli z dětství negativní vztah. Další výhodou pro děti je spolupráce s vrstevníky (Zormanová, 2015, online).

Mezi často provozované přístupy patří zařazení asistenta pedagoga. V mnoha případech má toto zařazení pozitivní dopad, zejména pokud je asistent pedagogem Romem. Účelem není propagovat pozitivní diskriminaci, ale romský pedagog může mít u žáků větší autoritu a může jim sloužit jako vzor. I když je asistent pedagog neromský, může mít velmi pozitivní dopad na celou třídu. Asistent pedagoga pomáhá žákům s výukou, zejména s adaptací na nové prostředí, podporuje pedagogy školy při výchovné činnosti a komunikaci se žáky, spolupracuje s rodiči žáků a s romskou komunitou v místě školy (Šotlova, 2011).

5 Výzkumné šetření mezi pedagogy

Tato kapitola prezentuje výsledky výzkumného šetření realizovaného na základní škole ve vyloučené lokalitě Královéhradeckého kraje. Specifické umístění školy zůstává z důvodů zachování anonymity utajeno. Data byla sbírána na začátku března s pedagogy prvního stupně. Nejdříve si představíme cíl výzkumu, hlavní a dílčí výzkumné otázky. Poté se podíváme na výzkumnou metodu.

5.1 Výzkumné otázky

Romští žáci čelí mnoha výzvám v oblasti vzdělávání, které jsou často způsobeny komplexními sociokulturními faktory. Tyto faktory jsou objektivně popisovány a analyzovány v literatuře, která je následně využita k formulaci výzkumného rámce této práce. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit a popsat nejčastější specifika Romů na základní škole. Ve snaze přiblížit jejich problémy, ať už způsobené rodinným zázemím, malou motivací k dochopení základní školy, nepřizpůsobivosti jak majoritní, tak romské společnosti. Výzkum se pokouší o osvětlení tematiky Romů na základní škole, nejen jejich specifika, ale i jejich aktivitu, přístup ke vzdělávání, kázeňské problémy, rodinné zázemí, komunikaci rodiny, připravenost jak materiální, tak vědomostní a na konec aktivitu zájmových kroužků ve škole.

„Výzkumným cílem se rozumí zamýšlená aktivita vědeckých aktérů. Tato aktivita má podobu plánu výzkumných činností, projektu výzkumné činnosti s definováním očekávaných výstupů a výsledků výzkumné činnosti“ (Ochrana, 2013, s. 26).

Hlavní výzkumná otázka je definována následovně: **„Jaká jsou podle pedagogů specifika Romů ve vzdělávání?“**.

Dále se podíváme na výzkumné otázky. „Výzkumnou otázkou rozumíme formulaci (transformaci) vědeckého problému do podoby dotazu, jehož zodpovězením se usilujeme něco nového dozvědět, respektive něco vyřešit. Výzkumné otázky jsou cesty k hledání odpovědí“ (Ochrana, 2013, s. 30).

Hlavní otázka je doprovázena dalšími dílčími výzkumnými otázkami:

DVO 1: Jaké jsou postoje Romů ke vzdělávání?

DVO 2: Jaké jsou kázeňské problémy ve výuce s romskými žáky?

DVO 3: Jak vypadá komunikace s romskými rodiči?

DVO 4: Jak je hodnocena připravenost Romů na výuku a volnočasové aktivity?

Tyto otázky byly pečlivě formulovány na základě analýzy literatury. Jsou navrženy tak, aby poskytovaly komplexní pohled na specifika vzdělávání romských žáků a umožnily hlubší pochopení jejich vzdělávacích potřeb a sociokulturního kontextu, ve kterém se nacházejí.

Další detaily o metodologii výzkumu, včetně použitých literárních zdrojů a postupů sběru dat, budou poskytnuty v následujících částech textu. Tazatelské otázky pro rozhovory, které jsou klíčové pro sběr dat, budou uvedeny v příloze 1

5.2 Zvolená metoda sběru dat

Pro potřeby bakalářské práce byla vybrána kvalitativní výzkumná strategie. „Kvalitativní výzkum se snaží porozumět světu a toto porozumění zprostředkovat většinou, byť ne výhradně prostřednictvím textu. Takové porozumění má řadu rovin: chceme rozumět jednání aktérů i sociálním strukturám, v nichž se dané jednání uskutečňuje“ (Novotná, 2019).

Jako vhodný nástroj pro sběr dat jsem zvolil polostrukturované rozhovory. Tato volba byla motivována několika faktory. Za prvé, jako bývalý student dané školy jsem měl možnost navázat naživo atmosféru a uvolněnou interakci s pedagogy. Dále jsem chtěl získat důkladný vhled do sociální reality školy a porozumět postojům pedagogů, jejich zkušenostem a názorům. Z těchto důvodů byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru. Tento typ rozhovoru nese na výzkumníka značné nároky. Výzkumník musí mít vyvinuté sociální dovednosti na vysoké úrovni. Zejména na jeho schopnostech se ptát, naslouchat, vzbudit důvěru. Jednou z nevýhod je časová náročnost (Novotná eds., 2019).

Mezi výhody polostrukturovaného rozhovoru patří jeho flexibilita. Výzkumník má připravený soubor otázek tzv. „guide list“, výzkumník se snaží získat všechny odpovědi z připravených otázek, ale má možnost je doplnit a reagovat na situaci jinými otázkami. V tomto typu rozhovoru je velmi malé riziko neporozumění (Novotná eds., 2019).

Specifika Romů je složitá tematika, která potřebuje do hloubky prozkoumat a přinést o tom, co nejvíce poznatků. „Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu“ (Švaříček & Šed'ová, 2007, s. 13).

Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy (Hendl, 2016, s. 53).

5.3 Představení výzkumného vzorku

Rozhovor byl veden se čtyřmi pedagogy. Minimální požadavky byli dokončený magisterský titul a 5 let praxe na zkoumané škole.

Místo výzkumného šetření probíhalo ve škole, která se nachází ve vyloučené lokalitě. Základní škola je pro žáky 1 až 9 ročníku. Já jsem prováděl výzkum na 1. stupni, kde 80 % žáků pochází z romského etnika. Jedná se o běžnou základní školu, která se prezentuje jako „škola pro život“. Toto zařízení nabízí přípravné třídy a třídy dle § 16 odst. 9 školského zákona, které jsou využívány zejména Romy. Tyto třídy jsou skvělou alternativou mateřských škol. V nichž se mohou připravit na budoucí studium na této škole. Škola nabízí i volnočasové aktivity, jak pohybové, tak i umělecké. Zařízení se snaží vytvořit přátelskou a hravou atmosféru. Důkazem jsou toho kytary a piano, které jsou dostupné na chodbách všem žákům školy. Škola je propojena se školní jídelnou a družinou. Je zde i školní poradenské pracoviště, které zaměstnává jednoho výchovného poradce, jednoho metodika prevence, jednoho speciálního pedagoga. Základní školu vede ředitel školy a jedna zástupkyně ředitele. Na škole působí 24 pedagogů a 10 asistentů pedagoga.

Výzkumný vzorek byl složen ze 4 pedagogů z 1. stupně. Tento výběr byl záměrný, protože učitelky z prvního stupně tráví s dětmi mnoho času. Na rozdíl od 2. stupně, kde se učitelé střídají podle předmětů. Informantky tráví čas ve třídách i o přestávkách. To jim poskytuje hlubší porozumění studentům. Aby byli jednotlivci považováni za informátory, museli mít vysokoškolské pedagogické vzdělání, minimálně 5 let pedagogické praxe, odborné znalosti v oblasti vzdělávání romských studentů a schopnost otevřeně diskutovat o zadaném tématu.

V následující tabulce bude přehledný popis pedagogů, kteří se účastnili rozhovorů. Oslovení bylo poměrně snadné. Využil jsem toho, že jsem úspěšný absolvent této školy a učitelé si mě pamatují. Všichni byli velice vstřícní a ochotní při mém prvním oslovení. Tři informantky mohli čerpat ze své dlouholeté zkušenosti. Mohli srovnávat v čase a dát mnohé příklady. Informantka 3 má kratší praxi, ale do mého šetření vnesla nové pohledy a názory.

Označení informanta	Pohlaví	Pracovní pozice	Praxe v edukaci	Praxe s edukací žáků romského etnika
1	žena	Učitelka 1. stupně	37	37
2	žena	Učitelka 1. stupně	19	19
3	žena	Učitelka 1. stupně	9	5
4	žena	Učitelka 1. stupně	37	37

Tab. 1 Popis informantů č. 1-4

5.4 Analýza a interpretace dat

V této kapitole jsou analyzovány a interpretovány výsledky kvalitativního výzkumného šetření s využitím odpovědí na konkrétní dílčí výzkumné otázky. Důraz spočívá v rozdělení této studie do čtyř odlišných oblastí, z nichž každá vychází ze specifických dílčích výzkumných dotazů. Následující část poskytne komplexní odpovědi na každou z těchto otázek na základě shromážděných údajů. Hlavní důraz spočívá v identifikaci jak sdílených, tak jedinečných aspektů v rámci každé individuální odpovědi. Text je proklat několika doslovnými citacemi od informátorů. Ty jsou označeny zkratkami I1-I4.

5.5 Interpretace DVO 1

DVO 1: Jaké jsou postoje Romů ke vzdělávání?

V této dílčí otázce se snažím zjistit, čím jsou Romové specifictí při vzdělání. Jak jsou aktivní? Čím jsou typičtí? Jak vypadá jejich komunikace? Také bylo zjišťováno chování učitelů k romským žákům. Cílem bylo získat celkový obraz o postoji k vzdělávání.

Pro zodpovězení DVO1 bylo nejprve zjišťováno, jak vnímají učitelé aktivitu romských studentů při hodinách. Snažil jsem se zjistit, jak vypadá typický Rom při výuce. Tři ze čtyř informantek mi řekly, že jsou aktivní. I2 řekla „V principu jsou ty děti aktivní, ale často odpovídají nesmyslně protože nemají vědomostní základy adekvátní věku“. Mimo nahrávání jsem se zeptal, co byly ty konkrétní nesmyslnosti. Bylo mi sděleno,

že při výuce prvouky si žák spletl obrázek stromu s pampeliškou. S I3 a I4 mi řekly, že jsou aktivní, ale problém je s motivací. Motivace hraje důležitou roli v aktivizaci žáka. Podle I1 známky nejsou moc motivující. Snaží se je zapojit a ukázat jim, že látku zvládají jako jejich vrstevníci a oni jsou stejně šikovný. Tím se snaží probudit jejich soutěživost. V tomto případě je nutné, aby byl úkol adekvátní jejich schopnostem. Mezi další motivační prvky patří vlídná slova a pochvala. To používají všechny informantky. Důležitá byla zmínka o poklesu motivace s věkem. Kdy ztrácejí svoji dětskost a „odkouvávají chování od své komunity a stanou se z nich lajdáci“ od I4.

Dále jsem zjišťoval typické problémy s romskou komunitou ve vzdělávání. Jeden z pro mě překvapivých poznatků byl ten, že domácí úkoly jsou dobrovolné. Bylo mi to sděleno od I2 „Teď vlastně v současné době je už tak nějak vyhlášeno, že domácí úkoly jsou dobrovolné“. Úkoly zadávat mohou, ale netrestají je špatnou známkou. Při doplnění úkolu jsou potom náležitě odměněni. Hlavní důvod zavedení dobrovolnosti úkolů byla nízká návratnost úkolů nebo jejich nesplnění. Rodiče nepomáhají dětem při domácí přípravě. Pro dítě je pak velmi těžké si k domácímu úkolu sednout samo do sebe. Rodiče často ani neomluví absenci dítěte, tudíž pochybují, že by jím pomáhali s domácím úkolem. Jeden z často zmiňovaný problém byla absence, ale to si necháme do DVO 2. Specifický problém romské menšiny je používání češtiny. Od I1 jsem se dozvěděl, že je velký problém s komunikací, protože je znát, že doma mluví jinou češtinou nebo jejich speciálním slangem. Tento problém může mít kořeny v jejich rodinném prostředí, kde se často používá dialekt nebo slang, což stěžuje zvládnutí standardní češtiny. Jak uvádí respondentka I4 Romové neslyší dlouhé hlásky. Některé zvuky a intonace v češtině mohou být pro Romy obtížné rozlišit, což ovlivňuje jejich schopnost správně vyslovovat slova. To mi potvrdila i I3 „My čteme jejich e-maily a ta čeština bývá slabá“. Za těchto podmínek je hodně těžké naučit se správně česky. Zároveň je potřeba brát v úvahu i další faktory jako je zapomínání pomůcek, ale k tomu se vyjádřím v DVO 4.

Po identifikaci problémů spojených s romskou komunitou jsem se zaměřil na jejich přístup ke vzdělávání. Informantka číslo 3 mi sdělila, že u Romů pozoruje družnost a soudržnost. „Ta komunita hodně drží při sobě. Hodně žáků má ve škole bratrance, sestřenice, tety, strýce, a tak se vyhledávají i mimo svoji třídu. Chodí na návštěvy do jiných tříd. To mají moc rádi. Sdružují se. Ze školy také odchází ve skupinkách“. „Romové jako všechny děti jsou vděčné za pochvalu. A za to, že dospělý s nimi interaguje.“ I2 To může pramenit z toho, že se jím doma tolik nevěnují. Jsou rádi,

že se jim konečně někdo věnuje. V rozhovorech je mnohokrát zmíněno, že Romové nemají zrovna nejlepší rodinné zázemí. Rodiče se neptají dítěte, jak bylo ve škole, na úkoly atd. Všichni učitelé se shodují na nevhodném přístupu rodičů dítěte, ale na to je samostatná tazatelská otázka.

Dále jsem se snažil zjistit přístup pedagogů k romskému etniku. Zkoumal jsem rozdílné přístupy k Romům a k majoritní společnosti. Informantky se shodly na tom, že se chovají k Romům jinak. Velká otázka je, zdali je to dobře. Je dobré přistupovat k někomu individuálně. Většina informantů přistupuje jinak k Romům jenom v tom pozitivním. Romové mají podle dotazovaných pedagogů větší absenci, proto více do vysvětlují a pomáhají jim s doháněním učiva. Od informantky 3 „Co se týká chování k žákům tak tam je potřeba zvýšená komunikace, neboť jak často chybí, tak člověk musí víc do vysvětlovávat“. Učitelky se shodly na podobných tvrzeních. Informantka 1 uvedla, že při dozorování si dává pozor na problémovou skupinku Romů, tak je více pozoruje, ale chová se k nim jako k ostatním dětem.

5.6 Interpretace DVO 2

DVO 2: Jaké jsou kázeňské problémy ve výuce s romskými žáky?

V této výzkumné otázce jsem se zaměřil na kázeňské problémy ve výuce s romskými žáky, přičemž hlavním bodem zájmu byla absence těchto žáků ve škole. Absence je častým důvodem neúspěchu ve vzdělávání a často souvisí s podhodnocováním důležitosti školní docházky v rámci romské komunity. Mezi Romskou komunitou není škola na vysokém žebříčku hodnot (Šotolova, 2011).

Dalším důležitým bodem ve výzkumném šetření je nekázeň a vulgární mluva. Tato problematika vychází přímo z rodinného prostředí. Romové používají sprostá slova jiným způsobem než majoritní společnost. Vulgární slova nemusejí být v určitém kontextu myšlena hanlivě. Pro romské dítě je tedy obtížné ujasnit si, že nemůže používat tato slova ve veřejném prostoru.

Pedagogové vidí zameškané hodiny jako největší překážku v úspěšnosti romských žáků. Absence u romského etnika je podle mých informantek značně vyšší než u ostatních žáků. V stávající třídě I3 mělo šest dětí z dvanácti odloženou klasifikaci z důvodu vysoké absence. Na škole, kde se konalo výzkumné šetření musí být žák přítomen v sedmdesáti procentech výuky. Cokoliv pod tuto hodnotu je nepřijatelné a dítěti je odložena klasifikace. V třídě I3 měli žáci, kteří měli odloženou klasifikaci absenci kolem padesáti

procent. Podle všech informantů se většinou jedná o prodloužené víkendy. I2 uvedla příklad, že „Třeba i v souvislosti s tím, že čtvrtek a pátek bude volno, tak v ostatní dny děti nepřijdou. To se mi za ta léta stalo mnohokrát“.

Pedagogové vyžadují omluvení při delší absenci SMS zprávou nebo e-mailem. S tím nesouzní někteří romští rodiče a toto nastavené pravidlo nedodržují. Často se stává, že se sami pedagogové musí doptávat o omluvení některých hodin. I4 uvedla „Mít od všech omluvenky není vždy pravidlem. Někdy trvá, než je od rodičů dostaneme. Ještě jim musíme napsat datумы. Protože těch dětí mají tolik, že nevědí, který dítě kdy chybělo. Samozřejmě jen v některých rodinách“. Při doptávání, jak častá je doplňování úkolů a omlouvání absence mi stejná informantka sdělila její statistiku. Menší procento romských rodičů při absenci dítěte si přijde pro úkoly a vypracuje je. Větší procento dejme tomu střed. Omluví žáka telefonem, ale nepřijdou si pro úkoly. Ta poslední část je nejhorší. Neomluví se. Přijdou a nemají ani jeden úkol, který byl na předchozí den.

Při zkoumání důvodů neposílání romských dětí do školy jsem zjistil, že někteří rodiče příliš přehnaně reagují na jakýkoliv náznak nemoci svých dětí. Často při prvních symptomech nemoci rozhodnou, že dítě zůstane doma, aniž by se ujistili u lékaře. Tento přístup může vést k dlouhodobé absenci ve škole, protože rodiče nepovažují za nutné konzultovat zdravotní stav svých dětí s lékařem. Někteří rodiče dokonce používají taktiku poslání jednoho dítěte k lékaři, aby se vyhnuli návštěvě lékaře s ostatními dětmi, zejména v případech větších rodin. Dalším problémem spojeným s absencí je nedostatečné dodržování povinnosti omlouvat absenci dítěte ze školy. Někteří rodiče nechtějí nebo nejsou schopni poskytnout omluvenku od lékaře, což vytváří administrativní problémy ve škole. Navíc někteří doktoři nejsou ochotni vydávat omluvenky, což ztěžuje situaci pro rodiče i pro školu.

S touto problematikou se váže téma doplňování učiva při zameškání hodin, kterou zmínili všechny informantky. I2 mi sdělila „Nemají zájem o zjištění zameškaného učiva. Často i když je opakovaně upomínáme, že je to učivo potřeba dodělat, tak se často stane, že to učivo nedodělají.“ Rodiče si nechodí pro úkoly. Nedonutí své děti, aby dodělali domácí práce. Potom se stává, že ve škole nerozumí látce, protože neprobrali to předchozí. A jejich zameškané učivo se kupí.

Při řešení absencí se objevuje zajímavý problém spojený s vymýšlením důvodů nepřítomnosti. I1 mi popisovala, jak probíhají některé konverzace s romskými rodiči, kteří často vymýšlejí nepravdivé omluvenky. Učitelka se snažila otevřeně mluvit s rodiči a nabídla jim jednoduché řešení: „Nevymýšlejte si různé omluvenky. Když potřebujete,

tak mi to řeknete dopředu. Já vám dám kousek z češtiny a z matematiky, ať si to doma udělají a mají to omluvené. Oni si totiž pak strašně vymýšlejí. Je to úsměvné, ale jako je to v těch filmech. Několikrát do roka jim umře dědeček. My se snažíme, abychom je odnaučili to podvádění, lhaní oni to opravdu trošku v sobě mají“. I1 se stalo, že potkala „nemocné“ děti „to jsou děti nemocné a potkáte je v (název města), na ringu, jak já říkám“. Toto bájně lhaní mi potvrdili i I3 „Často se jedná o takové prodloužené víkendy. Opakující se bolesti zubů břicha nohy, nebo různé angíny, které nejsou vystřené lékařem, ale jsou diagnostikované rodiči. Často omlouvá jeden z rodičů, že mají antibiotika, druhý rodič na to že má rýmu. Nesouhlasí to“. I4 uvádí, že některé rodiny používají tyto vymyšlené důvody k zakrytí skutečných příčin absence, jako je třeba zaspání. Učitelka I1 již vyvinula strategie, jak s tímto problémem efektivněji zacházet. Namísto kritiky za pozdní příchod se snaží motivovat žáky tím, že jim neuděluje poznámky za pozdní příchod do školy, což má za cíl snížit tlak na žáky a odstranit důvody k neupřímnosti ohledně jejich absencí.

Kázeňské problémy ve výuce romských žáků byly také předmětem zkoumání v rámci této dílčí výzkumné otázky. I3 zmínila, že nevidí rozdíl v kázeňských problémech mezi romským etnikem a ostatními. Podle I4 v první třídě je klid a poté začínají „vystrkovat růžky“. Tím myslela vulgární mluvu. To samé zmínila i I1, kde říkala, že „Takový to pokřikování. Takový, že jdou děti z praktické školy a oni mají potřebu je slovně napadat. Vulgárně“. Jeden z dalších náznaků je živost. Někdy ta živost končí pošťuchováním a strkáním. I4 zmiňuje „A oni jsou prostě hodně akční. Oni by tady nejradši dělali streetdance o přestávkách. Tuto energii si někdy vybijí tzv. „okopáváním“. Děti naznačují různé útoční pohyby a mají to jako hru. Někdy se s naznačováním netrefí a spolužáka uhodí“. Další formou nekázně ve výuce je neuposlechnutí ústních pokynů a neúčast na práci, jak zmínila I2.

V otázce motivace romských žáků je hlavním faktorem pochvala. Pedagogové nepoužívají specifické motivace pouze pro romské žáky, ale snaží se motivovat všechny žáky najednou. Drobné dary jako sladkosti nebo samolepky jsou často používány k motivaci, a menší děti jsou motivovány hrami a písničkami. Při motivaci ke studiu se pedagogové snaží propojit učivo s běžným životem a používají hry k demonstraci látky.

5.7 Interpretace DVO 3

DVO 3: Jak vypadá komunikace s romskými rodiči?

V této části mého výzkumu jsem se zaměřil na charakteristiku komunikace s romskými rodiči, jejich temperament, způsob komunikace, zájem o prospěch dítěte, přípravu na školní práci, doučování v neziskových organizacích a docházku na třídních schůzkách.

Mezi prvními poznatky, které jsem získal, je potřeba ověřovat pravdivost tvrzení romských rodičů. Informantka 3 mi popsala události z minulého týdne, kde jedna Romka „viděla“ jak někdo „bije“ určitého žáka. Po příchodu do školy slovně napadla uklízečku velmi vulgární mluvou. Celý případ se začal intenzivně řešit. Po shlédnutí kamerových záznamů se ukázalo, že nedošlo k žádnému střetu. O tomto faktu nešlo přesvědčit daného rodiče, který pořád tvrdil svoje. „Ten žák, o kterého se mělo jednat, kterého měli údajně mlátit tak seděl celou dobu ve třídě, kde seděla vyučující“. Na tomto příkladu je vidět, jejich horko krevnost. I3 ještě uvedla, že v těchto případech neváhají jít do školy a jednat. Na druhé straně, když se po nich chce dostavit v jiný termín, kdy chce učitel. Tak se nedostaví nebo nemají čas. I3 uvedla další příklad s lhaním. Žák neměl hotový povinný domácí úkol. Pedagožka tím konfrontovala maminku. Ta tvrdila, že ten úkol dělali. Po předložení prázdného papíru stále tvrdila, že úkol dělali. Tato absurdní situace není pro učitelky nic nového. Informantka 2 potvrdila, že podle jejich zkušeností bývají romští rodiče nezaměstnaní. To jim dává čas na řešení nedůležitých věcí.

Další specifikum spočívá v jejich afektivním chování, což lze pozorovat i na výše zmíněném příkladu, kde Romové použili vulgární mluvu na uklízečku. Podle I4 toto chování působí trochu děsivě a je nevyzpytatelné. Občas se stane, že někteří rodiče přehánějí situace do extrému, jako například panika kvůli nepodloženým zvěstem, jako je údajná epidemie svrabu ve škole, a místo získání dalších informací ihned reagují a jdou do školy řešit problém, který se nakonec ukáže jako neexistující.

Další otázkou je, zda romským rodičům skutečně záleží na prospěchu jejich dětí. Od I2 jsem zjistil, že „Málo, málo, vyskytují se i rodiče u kterých člověk má dojem, že je jim vlastně jedno jestli to dítě propadne a opakuje ročník“. Toto záleží samozřejmě na rodině nejde to aplikovat na celé etnikum. Jsou rodiny, které se hodně snaží. Většina informátorů však sdílí názor, že romským rodičům záleží na známkách, zejména když hrozí opakování ročníku. Často však neřeší situaci průběžně, ale až na konci roku, kdy je obtížné něco s výsledkem udělat.

Toto téma úzce souvisí s účastí na třídních schůzkách. Bohužel je jejich účast na těchto schůzkách velmi nízká. I4 uvedla, že jí na rodičovské schůzky dochází 4 maminky. I3 uvedla, že jí z celé třídy nepřišel na předem ohlášenou rodičovskou schůzi ani jeden romský rodič. Její třída je z většiny romská. Pedagogové začali zvat rodiče individuálně. Někteří informanti praktikují, že na rodiče čekají před školou. Mnoho rodičů si své děti vyzvedává ve škole. To je skvělá příležitost si s nimi pohovořit, když se nedostavili na třídní schůzky.

Mezi posledním tématem bylo podílení se rodičů na přípravě dětí do školy. I3 sděluje, že podle rodičů se na domácí přípravě podílí každý den, při bližším přezkoumání se rodiče nepodílí. Ukázka z konverzace mezi I4 a maminkou a dítětem. „Ptám se žáka: Čte si s tebou někdo, sedí u tebe někdo? Odpověď: Buď máma vaří, nebo kouří. Ne, čtu si sám. Zeptám se maminky a ta tvrdí, že u něj sedí a poslouchá“. I4 se snaží rodičům vysvětlit, že je důležité sedět s dětmi a poslouchat, jak čtou, ale naráží na jejich nepochopení. Podle I1 je iniciativa často na straně rodičů, kteří dětem řeknou, že si musí sednout ke stolu a udělat úkoly, ale pokud už rodiče pomáhají, jejich znalosti nejsou dostatečné.

Během rozhovorů jsem zaznamenal, že neziskové organizace hrají velkou roli v mimoškolním vzdělávání. Jejich působnost může usnadnit domácí přípravu potřebným. Avšak často se stává, že potřebující odmítají pomoc. Jedna NO nabízí doučování přímo v domově žáka. Tady se setkáváme s rušením předem naplánovaných schůzek. Z důvodu nemoci a podobně. Druhá organizace je NDZM, kde děti mají různé workshopy v nedávné době tam byl workshop o hygieně. Děti mohou chodit do NDZM každý den a dělat tam úkoly nebo dohánět zameškanou látku. I3 však uvádí, že doučování ve NDZM trochu zaostává, protože děti chodí spíše na zájmové aktivity než na práci s úkoly.

5.8 Interpretace DVO 4

DVO 4: Jak je hodnocena připravenost Romů na výuku a volnočasové aktivity?

V této části jsem se zaměřoval na připravenost romských dětí na výuku, zda se předem připravují na oznámené hodnocené práce, zda mají potřebné pomůcky k učení a jak je to s domácími úkoly.

I4 mi sdělila, že příprava pomůcek je jejich nejslabší stránka. 2/3 dětí nemá v pořádku pomůcky. Podobnou zkušenost měli všichni informanti. Na začátku roku mají pomůcky krásně připravené. Někteří je ztratí po prvních 14 dnech. Jiný to nechají doma

a tam jim to „zmizí“. Menší procento si pomůcky udrží po celý rok v pořádku. Všechny třídy zavedli možnost vypůjčit si školní pomůcky od učitelů. Tyto zapůjčené pomůcky si nemohou brát domů, ale někdy se stane, že je nevrátí. Na začátku rozhovoru mě napadlo, že by byl problém ve financování pomůcek. Tato informace mi byla vyvrácena. Na začátku první třídy dostávají kompletní balíček s pomůckami, který jim může vydržet dlouho.

Dalším tématem byl stav domácích úkolů. Základ této problematiky jsme již probrali v předchozí části. Hlavní poznatek je, že úkoly jsou dobrovolné. Pokud je děti samy nepřinesou, nejsou za to žádné sankce, pouze se upozorní rodiče. Pedagogové vidí hlavní problém v nedostatečné pomoci rodičům při plnění úkolů, protože děti často dělají mnoho chyb a jejich domácí práce vypadá hůře než ta školní. I4 má ale odlišnou zkušenost, jelikož její třída, která je většinou romská, plní úkoly svědomitě. Je vidět, že toto téma je velmi individuální a hodně záleží na rodinném zázemí.

Podpora rodiny je velmi důležitá v nízkém věku je klíčová pro úspěch ve škole. Tato podpora se projevuje i snahou pomáhat dítěti na avizované hodnocené práce. I3 mi sdělila, že praktikovala předem nahlášené diktáty. Naprosto stejné jako z učebnice. Na tyto diktáty se připravili jen dva žáci z celé třídy, a to bez ohledu na to, zda jsou Romové či nikoliv. Toto potvrdili i další informantky. Záleží na rodině. „Když rodiče nemají zájem, aby dítě udělalo pětiminutový úkol. Tak potom se sním nebude učit a nebude ho vést k tomu, aby si doma přeříkávalo nějaké učivo“ (I3). I1 zaznamenala změnu ve frekvenci opakování látky. Dříve nemusela tolik věcí opakovat, ale v současné situaci se jedna látka opakuje až čtyřikrát, a to nejen z učebnice, ale i ze sešitu a nakonec se píše otázky na tabuli s textem, který bude v testu.

Poslední téma jsou zájmové aktivity iniciované školou. Do tohoto se počítají různé výlety i kroužky. Preference Romů se zaměřuje na pohybové a pěvecké aktivity. V těchto oblastech jsou lepší než v ostatních. Zjištěním bylo, že žáci, kteří dochází do družiny mají větší sklony navštěvovat kroužky ve škole. Bohužel je těchto dětí menšina než většina. I1 vede kroužek břišní tance. Ta zaznamenala problém v docházce na tuto zájmovou aktivitu. Problém byl s výdrží. Ze začátku chodilo hodně žáku, ale postupně odcházeli.

5.9 Shrnutí výzkumného šetření

Empirické šetření si kladlo za cíl výzkumného šetření bylo **zjistit a popsat nejčastější specifika Romů na základní škole**. Při čemž hlavní výzkumná otázka byla **Jaká jsou**

podle pedagogů specifika Romů ve vzdělávání? Odpovědi na tuto výzkumnou otázku jsem našel díky čtyřem dílčím výzkumným otázkám.

V první dílčí výzkumné otázce jsem se zabýval **postojem Romů ke vzdělávání**. První výzkumná otázka odhalila, že romští studenti jsou během vyučování obecně aktivní, přičemž tři ze čtyř informátorů zdůrazňují jejich angažovanost. Byly však zaznamenány problémy, jako jsou mezery ve znalostech přiměřené věku. Bylo například pozorováno, že někteří romští studenti poskytl nesmyslné odpovědi ne kvůli nedostatku úsilí, ale kvůli jejich omezeným základním znalostem. Zásadní problém je s motivací. Podle informantky jedna nejsou známky motivační. Dalším významným aspektem, který byl zmíněn, byly motivační strategie používané učiteli k povzbuzení romských žáků, včetně soutěžení, pochval a pozitivního posilování, ačkoli bylo zmíněno, že motivace má tendenci s věkem klesat. Překvapivý poznatek byl, že domácí úkoly jsou dobrovolné. Romští studenti si procházejí mnohými výzvami zejména jazykové bariéry, v ovládnutí češtiny, připisované používání jiného dialektu nebo slangu v romské komunitě, což komplikuje jejich schopnost naučit se správně česky. Navzdory těmto výzvám byla sociální schopnost romských studentů a komunitní duch evidentní, se silnými vazbami uvnitř jejich komunity a vysokou hodnotou připisovanou sociálním interakcím a chvále. Ve výzkumu jsme však také poukázal na nepříliš ideální rodinné zázemí mnoha romských studentů, které se vyznačuje nezájmem rodičů o jejich vzdělávací aktivity.

V druhé dílčí výzkumné otázce jsem se zaměřoval na to, **jaké jsou kázeňské problémy ve výuce s romskými žáky**. Ta se zabývá několika zásadními problémy ovlivňujícími vzdělávání romských dětí na základních školách. V této otázce jsem se primárně zaměřuje na tři vzájemně se prolínající problémy: absence, nekázeň a motivace romských dětí k učení.

Absence je zdůrazňována jako významná překážka vzdělávacího úspěchu romských dětí. Šetření ukazuje, že absence je výrazně vyšší u romského etnika, kdy u šesti z dvanácti dětí ve třídě byla klasifikace zpožděna kvůli vysoké míře absence, která v některých případech dosáhla až padesáti procent.

Další komplikací je nedostatek formálních omluv nepřítomnosti ze strany rodičů, což komplikuje snahu pedagogů o doplnění zameškaných hodin. S absencí souvisí i důvody, proč děti do školy nedocházejí, a často jsou lživé. Při zameškání výuky je důležité tuto látku doplnit, ale některé rodiny nemají zájem chybějící učivo doplnit, což jejich děti staví do pozice zpoždění vůči ostatním spolužákům. Podle dotazovaných pedagogů je toto největší problém neúspěchu romských žáků.

Nedisciplinovanost a vulgární jazyk pocházejí přímo z rodinného prostředí, kde používání takového jazyka nemusí nést stejné hanlivé konotace jako v širší společnosti. Tato kulturní odlišnost představuje pro romské děti problémy při chápání nevhodnosti používání takového jazyka ve veřejném prostoru, včetně škol.

Dalším zásadním problémem je motivace k učení nebo její nedostatek. Ve výzkumném šetření poukazují na obecný nezáměr některých romských dětí a jejich rodičů o dohánění zameškaných hodin nebo plnění domácích úkolů. Toto odpojení nejen brzdí bezprostřední proces učení, ale také ovlivňuje schopnost dětí porozumět nové látce, vzhledem k jejich mezerám ve znalostech z předchozích lekcí.

Pro úspěch žáka ve vzdělávání je nutné mít dostatečný rodinný zázemí. Rodiče hrají zásadní roli v tomto zázemí. Proto jsem se snažil zjistit, **jak vypadá komunikace s romskými rodiči**. První zjištění byla nutnost ověřovat pravdivost. Pedagogové měli dost zkušeností s lhaním ze strany rodičů. Ať už šlo o omlouvání neopodstatněné absence, vypracování úkolu. Tyto lži lze poměrně lehce rozklíčovovat. Poněkud znepokojivý fakt, je že někteří Romové jsou horkokrevní a někdy jednájí pod silou emocí. Pedagogové jim připisovali afektní jednání. Jedním z pozoruhodných aspektů je afektivní chování těchto rodičů, jak ilustruje jejich reakce na nepodloženou fámu o svrabu ve škole, která demonstruje tendenci reagovat ukvapeně bez hledání dalších informací. Jedna učitelka měla strach, že jí někdo v návalu emocí ublíží.

Šetření odhaluje smíšený obraz, pokud jde o rodičovský zájem o akademické výsledky. Někteří rodiče se aktivně zajímají o známky svých dětí teprve tehdy, když čelí možnosti opakování ročníků, což naznačuje spíše reaktivní než proaktivní přístup ke vzdělávání. Tento nedostatek trvalého zájmu o studijní pokrok dále dokládá nízká účast na třídních schůzkách, které jsou klíčové pro informovanost o školních výkonech dětí. Navzdory snaze pedagogů individuálně zvat rodiče zůstává návštěvnost neuspokojivě nízká, což brání efektivní komunikaci a zapojení do vzdělávacího procesu.

Dalším kritickým problémem je zapojení rodičů do domácí přípravy na školu. Navzdory tomu, že někteří rodiče prohlašují aktivní účast, bližší zkoumání často odhalí nedostatek zapojení, přičemž děti často nechávají studovat samy.

Pedagogové často zmiňovali pomoc neziskových organizací při doučování. Tyto organizace nabízejí mimoškolní vzdělávání a doučování, včetně domácích návštěv a workshopů na různá témata, jako je hygiena. Bohužel ve skutečnosti existují značné limity pomoci. Jako například nespolupráce s klientem nebo výběr ne až tak potřebných témat pro rozvoj jedince.

Posledním klíčovým tématem je hodnocení připravenosti **Romů na výuku a volnočasové aktivity**. Toto téma je rozděleno do několika klíčových oblastí příprava na klasifikovanou práci, dostupnost potřebných pomůcek ke studiu, plnění domácích úkolů a účast na zájmových aktivitách v rámci školní prostředí.

Pedagogové zdůraznili, že příprava na nástroje je pro romské děti významnou slabinou, u dvou třetin chybí studijní pomůcky. Přestože na začátku školního roku dostanou kompletní sadu pomůcek, mnoho dětí je buď ztratí, nebo je nechá doma, kde zmizí. Školy se snaží tento problém omezit tím, že studentům umožňují půjčovat si pomůcky, i když si je nemohou vzít domů.

Z rozhovorů jsem zjistil, že domácí úkoly mezi Romy jsou dobrovolné, bez sankcí za jejich nesplnění. To má za cíl zmírnit dopady neangažovanosti rodičů ve vzdělání. Domácí práce jsou někdy zpracovány hůře než školní práce. To může být způsobeno nevhodným prostředím pro plnění domácích úkolů. Je zde i kontrast snaživých romských žáků, kteří si říkají i o práci navíc. Velmi záleží na rodinném prostředí. Při přípravě předem ohlášené klasifikované práce. Vidí pedagogové malou domácí přípravu. Jedna učitelka uvádí, že na předem ohlášený diktát se naučili pouze dva studenti.

V neposlední řadě se zabývám zájmovými aktivitami iniciovanými školou a všímám si, že romští studenti preferují pohyb a zpěv. Problémy, jako je výdrž, ovlivňují pokračující docházku do aktivit, jako jsou břišní tance, a zdůrazňují problémy při udržování zájmu romských studentů o mimoškolní aktivity.

Z výsledků empirického šetření, můžeme extrahovat specifika Romů. Často zmiňované specifikum je vysoká absence ve školách, to může mít mnoho příčin. Osobně se přikláním k podceňování důležitosti vzdělání romským etnikem. Romští rodiče často nepodporují jedince ve studiu. Z pravidla tyto jedinci nemají vysoké vzdělání. Proto je nenutí striktně navštěvovat školu. Tím se dostávají do většího deficitu ve vzdělávání. Absence se hromadí a látka na doučení rovněž. Se zameškanými hodinami souvisí důvody těchto zameškání. Mnohdy bývají zbytečné. Někdy jsou lživé. Dalším specifikem je pomoc při domácích pracích. Romští rodiče často nepomáhají s úkoly dětí natož doplnění chybějící látky. Z toho důvodu nejsou na škole zaměřované v empirickém šetření povinné úkoly. Významný problém v edukaci Romů, zejména ve výuce českého jazyka je kombinace jazyků a slangu. V romských rodinách se často ani nehovoří obecnou češtinou. V některých rodinách se mluví speciální slangem. Rodina je pro Romy alfa a omega jejich života. Typická je jejich mnohočetnost. Tím vznikají silné sociální vazby mezi rodinou a příbuznými. Tito silné vazby se projevují i ve škole. Romští žáci se často

navštěvují mezi třídami. Naštěstí Romové jsou ve výuce aktivní a vyhledávají vzdělání, pokud je pedagog dostatečně zaujme. Mezi další specifika patří romským rodičům. Zejména jejich afektivní komunikace a v některých případech i lhaní. Významnou slabinou Romů je udržování pomůcek. To lze chápat jako jisté specifikum. Jako poslední zmíněné specifikum bude upadající zájem o aktivity iniciované školou. Postupem času, zájem Romů upadá.

Výzkumné šetření má jisté limity. Jeden z nejhlavnějších je, že výzkum je zaměřen jen na jednu školu. To může zapříčinit zkreslené výsledky. Tyto výsledky nejde v žádném případě z globalizovat. Mezi další limity patří malý počet informantů a nezkušenost výzkumníka.

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo identifikovat výzvy ve vzdělávání romského etnika, což je téma s hlubokými sociálními a vzdělávacími komplikacemi. Téma práce bylo zvolené kvůli mému vztahu s romskou komunitou. Sám pocházím z vyloučené lokality. Několik mých přátel jsou Romové. Stanovil jsem si ambici více porozumět jejich problému se vzděláním. Základní školu ve výzkumném šetření jsem sám navštěvoval. To mi poskytlo výhody při získávání informací od informantů.

Teoretická část práce nejprve rozkrývá historii Romů, která začíná již před třetím stoletím před naším letopočtem. V této kapitole sledujeme kroky Romů do Evropy. Následně se zaměřuji na pobyt Romů v České republice. Následující část se věnuje kultuře a životnímu stylu romského etnika. V nichž nahlížíme na jejich kulturu a problematiku identifikaci. Dále se věnuji charakteristickým znakům životního stylu Romů jako je rodina, absence intimity, kolektivismus, kočovnictví. Následující část se věnuje předsudkům a stereotypům. Na začátku jsou vysvětleny důležité pojmy, poté je představen přístup společnosti k Romům použití pojmenování tohoto etnika. Následovalo představení stereotypů v praxi. To je odmítnutí ze strany určitých škol, nálepkování. Poslední kapitola z teoretické části se zabývá vzděláváním Romů. Na tuto problematiku se dívám ze dvou pohledů. Z pohledu toho, jak Romové přistupují ke vzdělávání a jak škola k Romům.

Empirická část interpretuje výsledky kvalitativního výzkumného šetření, které se uskutečnilo formou polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory byli vedeny se čtyřmi pedagogy, kteří pracují ve škole, jež se nachází ve vyloučené lokalitě. Na problematiku specifik Romů se koukáme pohledem pedagogů. Hlavní otázka práce zní: „**Jaká jsou podle pedagogů specifika Romů ve vzdělávání?**“ ta byla rozšířena čtyřmi dílčími výzkumnými otázkami. Tyto dílčí otázky rozšiřují oblasti jako postoje Romů ke vzdělání, kázeňské problémy při výuce, specifika komunikace romských rodičů a příprava Romů do školy a volnočasové aktivity tohoto etnika. Toto výzkumné šetření má několik limitů jako je nízký počet informantů, byla zkoumána jenom jedna škola tudíž výzkum nejde v žádném případě globalizovat.

Pohled pedagogů byl velmi obohacující. Obdiv je nutný pro všechny pedagogy, kteří svým žákům přes všechny potíže poskytují veškerou podporu. Cíl práce se podařilo naplnit.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje:

BITTNEROVÁ, Dana a MORAVCOVÁ, Mirjam. *Etnické komunity. Romové*. Praha: FHS UK, 2013. ISBN 978-80-87 398-45-6.

BITTNEROVÁ, Dana, DOUBEK, David a LEVÍNSKÁ, Markéta. *Funkce kulturních modelů ve vzdělávání*. V Praze: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2011. ISBN 978-80-87398-18-0.

FELCMANOVÁ, Lenka a HABROVÁ, Martina. *Katalog podpůrných opatření: dílčí část: pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sociálního znevýhodnění*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 78-80-244-4655-4.

FUČÍK, P. (2015). Co říkají vyučující o dětech migrantů a dětech z etnických menšin: výsledky dotazníkového šetření. In JARKOVSKÁ L. et al. *Etnická rozmanitost ve škole: stejnost v různosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262- 0792-4.

GRAF, Sylvie. *Snižování předsudků jako cesta k fungující společnosti*. Praha: Academia, 2022. ISBN 978-80-200-3406-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísni, Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-614-1.

HORVÁTOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 2002. 84 s. ISBN 80-7106-615-X.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Moudrá slova starých Romů*. Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900703-0-2.

JAKOUBEK, Marek a BUDILOVÁ, Lenka. *Romové a cikáni – neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9.

JAKOUBEK, Marek a HIRT, Tomáš (ed.). *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN80-86473-83-x.

KALEJA, Martin a KNEJP, Jan. *Mluvme o Romech = Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-708-3.

Kenrick, Donald. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. 2003. Olomouc: Univerzita Palackého. 79 s. ISBN 80-244-0589-X.

MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

NĚMEC, Zbyněk a UNIVERZITA KARLOVA. PEDAGOGICKÁ FAKULTA. *"Zvedněte ruce, kdo půjde do míst, kde necítí uznání": O segregaci romských žáků ve vzdělání*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7603-219-4.

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

OCHRANA, František. *Metodologie sociálních věd*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2380-1.

OLÁH, Vlado. *Amaro drom pal o Udut = Naše cesta za Světlem*. Praha: Daj Romani – Matice romská, 2006. 119 s. ISBN 80-239-8261-3.

PREISSOVÁ, Andrea; CICHÁ, Martina a GULOVÁ, Lenka. *Jinakost, předsudky, multikulturalismus: možnosti a limity multikulturní výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3287-8.

SOUKUP, Václav. *Antropologie: teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-432-8.

STEWART, Michael. *Čas Cikánů / Michael Stewart*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-7364-017-1

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1909-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

UNUCKOVÁ, Michaela. *Žijí mezi námi: historie a současnost Romů*. Karviná: Sdružení Romů severní Moravy, 2007. 35 s.

Internetové zdroje:

Holocaust.cz. *Zakon-ze-dne-14-cervence-1927-o-potulnych-cikanech* [online]. 2018 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/pronasledovani-a-genocida-romu-2/zakon-ze-dne-14-cervence-1927-o-potulnych-cikanech/#remark-1>

MŠMT. *NEJČASTĚJŠÍ DOTAZY K PŘEDŠKOLNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ* [online]. 2019 [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/nejcastejsi-dotazy-k-predskolnimu-vzdelavani-aktualizace-k>

NIKOLOPOULOU, Kassiani. What is social desirability bias? | Definition & Examples. *Scribbr* [online]. 24.3. 2023. Dostupné z: <https://www.scribbr.com/research-bias/social-desirability-bias/>

UNDP. The situation of Roma in 11 EU Member States. [online]. 1. Luxemburg: Publications Office of the Europe Union, 2012 [cit. 2023-01-24]. ISBN 978-92-95092-47-1. Dostupné z:

https://issuu.com/undp_in_europe_cis/docs/_roma_at_a_glance_web/1#download

Vláda České republiky [online]. 2021 [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/Strategie-rovnosti--zacleneni-a-participace-Romu-2021---2030---textova-cast_OK_2.pdf

ZORMANOVÁ, Lucie. Romské děti ze sociálně vyloučených lokalit předškolního věku a jejich příprava na školu. *Metodický portál: Články* [online]. 08. 09. 2015, [cit. 2024-03-21]. Dostupný z WWW: <<https://clanky.rvp.cz/clanek/20139/ROMSKE-DETI-ZE-SOCIALNE-VYLOUCENYCH-LOKALIT-PREDSKOLNIHO-VEKU-A-JEJICH-PRIPRAVA-NA-SKOLU.html>>. ISSN 1802-4785.

Seznam tabulek

Tab. 1 Popis informantů č. 1-4

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovor k výzkumnému šetření

Příloha

Příloha č.1: Přepis rozhovoru s informantem (I2)

TO 1: Jak vnímáte aktivitu Romských studentů při hodinách?

„V principu ty děti jsou aktivní, ale často odpovídají nesmyslně protože nemají vědomostní základy adekvátní věku.“

Můžete mi dát nějaký příklad, abych to lépe pochopil?

„Třeba v prvouce při nějakých běžných otázkách. Na přírodu, zvířata a podobně tak odpovídají nesmyslně.“

Liší se to od těch Romských a Neromských?

„Ano.“

A ty neromští odpovídají jak?

„Neromské děti odpovídají podle očekávání v tom daném ročníku.“

TO 2: Jaké jsou kázeňské problémy ve výuce s romskými žáky?

„Základní problém je vyšší absence. Často se jedná o prodloužené víkendy. Že chybí v pátek nebo v pondělí a rodiče se velmi často telefonicky neozvou. Často nemají zájem o doplnění zameškaného učiva. Tudiž děti po návratu do školy neznají, co by znát měly ve srovnání s dětmi, které mají docházku dobrou. Potom se ty znalosti a výkony zpožďují a ty děti na tom nejsou tak, jak by mohly být.“

Když jsme u té domácí práce, a když jsou rodiče doma. Myslíte si, že jim pomáhají ve studiu?

„Rodiče často ani nezvednou telefon, aby je omluvili. Nemají zájem o zjištění zameškaného učiva. Často i když je opakovaně upomínáme, že je to učivo potřeba dodělat, tak se často stane, že to učivo nedodělají. Samozřejmě, za to nemůžou ty děti, ale je to otázka rodičů, že ta příprava na vyučování, dohnání zameškaného učiva tam není.“

TO 3: Můžete mi popsat přístup Romských žáků při vzdělávání?

„Já si myslím, že ty děti se v rámci svých možností snaží, a že z vděčnosti reagují, když se jim dospěli věnuje, že je vidět pozitivní odezva. Jsou rádi a pokud ty děti do školy chodí tak prospívají dobře. Právě, kvůli té velké absenci vyšší, než děti z neromských rodin nemají ty výsledky. Často tam dochází k tomu, že učivo nedoplní, pak nemůžou navazovat na to, co už mají znát.“

Proč myslíte, že mají tak vysokou absenci?

„Protože rodiče velmi často nemají trvalý pracovní poměr. Jsou doma, takže to není tak jako u běžných rodin, kde rodič, to dítě spíš vyšle do školy i kdyby tam nějaký

náznak nemoci byl. Tak řekne to nějak zvládneš. Samozřejmě kdyby dítěti nebylo dobře tak my zavoláme ze školy, ale jelikož jsou rodiče doma, nevstávají do zaměstnávání, tak je tam blízko k tomu, že dítě řekne mě dneska něco trošku bolí a rodič na to reaguje, tím, že ho nechá doma. Je to krásně vidět, že třeba jsou nějaké prázdniny, část týdne, že už je volno tak už ty děti po zbytek týdne ani nepřijdou.“

To jsou ty prodloužení víkendy nebo prázdniny?

„Třeba i v návaznosti, že bude ve čtvrtek pátek volno tak ty děti ostatní dny nepřijdou. To se mi stalo mnohokrát za ty léta. Když je zkušenost taková, že když pak to zjišťujeme vedení školy u lékaře, tak velmi často zjišťujeme, že vůbec u lékaře nebyli, ačkoliv byli x dní doma. Tak není ten podklad vlastně si to protiřečí. Dítě je často nemocné, ale když se situace ověřuje u lékaře, tak k tomu lékaři nechodí.“

TO 4: Jste si vědomi nějakých konkrétních situací, kdy se chováte jinak než k ostatním žákům?

„Myslím si, že určitě se jim snažím víc pomoci, více se jim individuálně věnuji právě v případě, že zameškají učivo, častěji si je pozvu ke stolku a dovysvětlím jim něco. Takže v pozitivním slova smyslu určitě se jim snažím víc pomáhat.“

TO 5: Jak vypadá situace s absencemi, pozorujete jinou absence u Romů?

Byla zodpovězena v předešlých otázkách.

TO 6: S jakými dalšími kázeňskými problémy se zabýváte?

„Často je na romských dětech vidět, že nemají denní režim.“

Jak se to projevuje třeba ve škole?

„Ještě bych řekla, že často vidíme, že tím, jak rodiče nemají trvalý pracovní poměr, tak velmi často děti, chodí do školky až rok před nástupem do školy. Tudíž nemají režimové návyky, znalosti takové jako děti od rodičů, kteří chodí do trvalého pracovního poměru a ty děti jsou na ten režim zvyklé od tří let. Týká se to i těch znalostí, protože je ve školce nějaká průprava, přes čtenářské gramotnosti, přes matematické gramotnosti a my už to vidíme u zápisu, ty děti, které chodí k zápisu nemají takové znalosti, vyjadřovací schopnosti a my samozřejmě musíme dohnat to co má zažité od 3-6 let.“

Je tady nultý ročník?

„Ano. Už tam je zase vidět v té přípravce, že ty děti nemají podmětne prostředí a v těch 5 letech zase nejsou na té úrovni.“

Vidíte rozdíl, jestli Vám dítě přijde z nultého ročníku nebo z mateřské školky?

„Jak které dítě, když prostě bude nastupovat v 5 letech do té přípravky a nebude mít žádné návyky tak za ten rok nemůže dohnat to co umí děti ze školky od 3 let.“

TO 7: Vnímáte jiný počet kázeňských problému ve výuce s Romy?

„Ano. U romských dětí se dá říct, že tam je větší nekázeň. Jak o přestávkách, tak při vyučování. Je tam asi vidět, že romské děti nemají takové pracovní návyky, právě pro to, že často nenavštěvují předškolní zařízení. Už od těch tří let a doma asi není tak podmětne prostředí.“

Co si mám představit pod tou nekázni?

„Vyrušování, je to vidět v kvalitě práce. Děti nereagují na ústní pokyny a na to co mají dělat tak, jako ty děti ostatní.“

Kvalita práce je jaká?

„Horší. U romských dětí je vidět grafická stránka projevu, že je horší než u dětí, který chodí do školky.“

Tím myslíte úpravu?

„I kreslený projev. Vůbec celá grafická úprava, takže kresba, my to vidíme u zápisu, když děti kreslí postavu. Takže ta kresba není na úrovni šesti let. Tím pádem, když se dělají cviky na přípravu psaní. Ta úprava není taková. Tam je prostě nezralost v tomhle směru.“

A zpěv vnímáte nějaký rozdíl mezi Romy a Neromy?

„Dá se říct, že v tom zpěvu, nebo i v pohybovém projevu, že jsou na tom dobře děti romské. O kolik by se jednalo, jestli jako více méně nebo na procenta. No to se dá těžko porovnat to by záleželo na % zastoupení v té konkrétní třídě.“

Projevy nekázně jsou menší nebo větší?

„Vyšší a nebude to o málo.“

TO 8: Jak se snažíte motivovat romské žáky ve výuce?

„Stejně jako ostatní.“

Máte nějaké konkrétní přístupy?

„U těch malých dětí písničkou, hrou, názornými pomůckami. Já velmi často používám skupinovou práci, to že si ty děti pomáhají mezi sebou. Ten rychlejší pomůže tomu pomalejšímu, aby ty děti nebyly jenom v tom stavu učitel žák a nemusely žádat o pomoc dospělého. Když jsou to děti, řeknou to dětskou řečí.“

Předtím jsme zmínili nekázeň, jak motivujete, aby ji nedělali?

„Pozitivními formulacemi, že si opakujeme pravidla. Třeba dobře funguje, že na začátku nebudu říkat kdo nemá připraveno, ale chválím Aničku, Honzu atd. Spíš tím pozitivním a oni ty děti se k tomu přidají. Jakože urychlí tu přípravu. Asi přes to pozitivno.“

Člověk chvály ty děti, co to mají v pořádku. Než tím opakovaným napomínáním. Nepůsobí to dobře ani u dospělých. Určitě chválit ty děti, které opakovaně věci neplní. Tak je za něco malého pochválit.“

TO 9: Napadají vás nějaká specifika s romskými rodiči?

„Rodiče, kteří chodí pravidelně do práce, když dítě chybí tak okamžitě zvedají telefon a omlouvají dítě a zjišťují si úkoly a ty úkoly mají po návratu splněné. Protože jim záleží na tom, aby to dítě nezaostávalo.“

A to jsou ty romský rodiče?

„Já to řeknu takhle, za tu mojí praxe se stalo naprosto výjimečně, že by oba rodiče chodili do práce. To je naprostá výjimka. Přestože jsou rodiče doma. Tak to dítě velmi často neomluví a o ty úkoly si nezavolají anebo často o ně nemají zájem. Často dochází k tomu, že je musíme upomínat o doplnění práce. Když tu práci nedoplní a nemají na co navazovat a pak v té škole lajdají. A jelikož ty absence jsou tak vysoké. Jako jsou a ty návyky doma nejsou takové jaké by měly být ve prospěch dítěte. Tak se dětem prostě s vzrůstajícím ročníkem neznalosti nabalují. To, co by mělo umět to množství vzrůstá. Děti potom právě z důvodu těch velkých absencí a toho, že nemají doučené, co by umět měly. Potom prostě nezvládá to, co by mělo. Potom musím říct, že rodiče mají velkou možnost podpory doučování jak ve škole, tak i mimo školu. Těch mimo školních zařízeních dotovaných neziskovkami, nevím přesně kdo, koho platí, ale těch možností je několik. A dokonce mají bezplatnou možnost, že chodí dospělí doučovat žáky až domů. Takže to mají takhle na stříbrném podnose. Přesto ty rodiče i když se nám je jakoby daří zapojit a do toho doučování doslova dokapat. Potom rodiče ty schůzky odvolávají, že pracovníci nemají chodit. Velmi těžko dochází k nějaké nápravě. Když to je u dětí, který mají špatný prospěch, že hrozí opakování ročníku, přesto spousta těch rodičů nemá zájem.“

Doučování praktikuje třídní učitel nebo někdo jiný?

„Většinou to je ten třídní učitel, ale může to být i jiný, že to je jako už mimo dobu vyučování. A praktikujete to po vyučování.“

A praktikujete právě vy to doučování?

„Já letos ne. V jiném roce před lety, jsem právě byla zapojená do jednoho projektu, že jsme měli právě tady tu odpolední hodinu, že jsme doplňovali učivo, co jim chybělo. Je tedy pravda, že některé děti tam chodily, takže v podstatě většinu učiva doplnily. Ale zase byl problém s docházkou. Buď ty děti chyběly nebo je omluvili, vyzvedli dříve a ty děti tam nedorazily. Takže vlastně i na to doučování, pokud my to z naší strany dohodneme a domluvíme, tak často ty děti tam nedochází a ty rodiče o to nemají zájem.“

Rodiče je tedy omlouvají z doučování?

„Nebo je ani neomluví, nebo nedorazí. Pokud je to ve škole, tak si to dítě vyzvedne dříve. Pokud je to v mimo školních zařízeních, tak dostaneme zprávu, že ten seznam dětí, co tam má chodit nedochází, často se omlouvá a tak.“

TO 10: Vidíte zájem romských rodičů o prospěch žáka?

„Málo, málo, Vyskytují se i rodiče u kterých člověk má dojem, že je jim vlastně jedno jestli to dítě propadne a dítě opakuje ročník“.

Když ten žák opakuje, tak postupuje věkem. Stává se to?

„Stává se to. No, že jako nezapůsobí na ty rodiče, že je potřeba víc se s ním učit.“

TO 11: Jak byste ohodnotili účast na třídních schůzkách?

„Špatně, velmi často rodiče nedochází na třídní schůzky, nemají zájem o prospěch dítěte. Nám se velice často stává, že voláme rodičům na jednání, kvůli vysoké absenci, nedoplněném učivu, chování. Oni na to ohlášené jednání ani nedorazí.“

Jak se to pak řeší, když rodiče nereagují a nedorazí?

„Řeší se to pak přes sociálku. Nejdříve opakovaná pozvání, pak se to dává sociálce.“

TO 12: Máte představu o tom, jak se rodiče podílí na domácí přípravě žáků?

Zodpovězeno v předešlých otázkách.

TO 13: Vnímáte stav jejich pomůcek za uspokojivý?

„Romské děti často nemají základní pomůcky ani v penále, že jim chybí tužka, pero, pastelky. U nás je zavedené, že máme tyhle pomůcky na půjčení. Samozřejmě řešíme to říkáme to rodičům, ale často nedochází k nápravě. My jsme nuceny řešit to tak, že máme zásoby v každé třídě a potom jim je půjčíme, protože by potom by nemohli pracovat.“

Dáváte jim pomůcky domů?

„Ne, to nelze, protože by se to nevrátilo zpět.“

Proč myslíte, že se jim pomůcky ztrácí?

„Protože, někteří rodiče to neřeší, co mají v penálu. Když to dítě vytáhne a použije, tak to na tom stole zůstane ležet.“

Vidíte nějaké rozdíly v přípravě na tu hodinu? Jestli se žáci na tu hodinu přepravují, nosí pomůcky?

„Určitě zase lze po těch letitých zkušenostech, říct, že romské děti velice často nenosí pomůcky a nemají obalené sešity. Velmi často zapominají domácí úkoly, nějaká ústní příprava, na učení slovíček z cizího jazyka, tam samozřejmě taky není. Když na ně

rodiče nedohlédnout ani v případě, pětiminutového úkolu, z češtiny nebo z matematiky, tak nějaké ústní učení úplně odpadá. V tomhle směru je velký rozdíl, v přípravě.“

Já jsem od paní informantky 1 zaznamenal, že domácí úkoly jsou dobrovolné.

„Teď vlastně v současné době je už tak nějak vyhlášeno, že domácí úkoly jsou dobrovolné. Já mám s rodiči domluveno, že je to smysluplná záležitost, hlavně v oblasti nácviku nějaké povinnosti. Mám odsouhlaseno od rodičů, že děti z mojí třídy, že prostě mají jeden krátký úkol.“

A ten úkol se potom hodnotí?

„Hodnotím ho hvězdičkou anebo ho jenom opravím.“

Když ho nedonesou nebo nevyplní?

„Když ho nedonesou, tak napíšu zprávu rodičům, že není úkol. Ale nemají, za to žádné postihy, ať už klasifikační nebo nějaké výchovné.“

TO 14: Plní žáci domácí úkoly?

„Méně než neromští“

Čím myslíte, že by to mohlo být?

„Romští rodiče jim tolik s tím úkolem nepomáhají. Je to vidět, že to dítě třeba, když už ten úkol má tak je tam hodně chyb. I na té úpravě je to vidět. Žák na to často nemá klid, a soustředění, protože úkol často vypadá hůř než školní práce. U neromských dětí je tomu naopak. Když rodič věnuje těch 10 minut dítěti a dohlídne na něj, a třeba to i škrtne. A řekne napiš to znovu, nemáš to hezký. To vše je znát.“

Máte nějakou teorii proč tomu tak je, že třeba má tu horší úpravu doma?

„Rodiče asi často na to dítě nedohlédnou. Buď to nenapiše vůbec. Nebo ho napíše tak nějak někde bokem bez dohledu rodičů.“

TO 15: Připravují se romští žáci na avizované hodnocené práce?

„Velmi často ne.“

Čím myslíte, že to je?

„V první řadě s nimi rodiče nečetli a nedělali úkoly. To jsem už říkala na začátku. Když rodiče nemají zájem, aby dítě udělalo pětiminutový úkol. Tak potom se s ním nebude učit a nebude ho vést k tomu, aby si doma přeřikávalo nějaké učivo. Vždy na začátku toho daného ročníku, říkám tu informaci rodičům. Že všechno hlásím předem. A děti vědí všechno i nějaký krátký testík. V poslední době jsem přikročila k tomu, že jim dávám tištěný výpisek. Takže všechno mají předpřipravené. Netrávíme při hodině, že přepisují z tabule nějaké výpisky. Ve škole se snažím nějak to učivo procvičovat. Dám jim vlastně předpřipravený výtah z toho, co by si měli doma přeřikat. My to opakujeme s takovou

frekvencí, že spousta dětí to zná ze školy. Když to z té školy neumí, tak zase mají možnost se doma doučit. Mají k tomu podklady a vědí všechno předem. Mají možnost opravy. Mají několik možností doučování, ale přes to spousta romských rodičů tohle nevyužívá.“

TO 16: Účastní se romští žáci volnočasových aktivit, které pořádá škola?

„Účastní se, ale mají nespolehlivou docházku. Nebo nemají vydrž. Uprostřed pololetí se z toho kroužku odhlásí.“

Máte stále, břišní tance?

„Ano.“

Vidíte tam účast Romů?

„Ano. Je tam většina Romů a do téhle doby se odhlásila půlka. Je to prostě volnočasová aktivita zábavná. Pro ty pohybové aktivity a zpěv mají vlohy. Chválím je, jak jsou šikovní, ale přesto se stane z nějakých důvodů, že se děti odhlašují. Stejně zkušenosti má s kroužkem zpěvu. Špatná docházka. Nespolehlivost při vystoupení. A tak podobně.“